

V.OTURUM

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Şerafettin AKSOY

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY -BAŞKAN- Evet, efendim. V. Oturumu açıyorum.

Önce Mersin Üniversitesi Rektörlüğüne ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığına, Maliye Bölümüne bu güzel semineri hazırlayıp bizleri buralara davet edip bizlere sunan bu semineri emeği geçmiş bütün kişilere teşekkür ediyorum.

Ve bugün üç tane tebliğimiz var. Bu tebliğler dinledikten sonra da göreceksiniz ve görmüşsünüzdür daha evvel de. Efendim, oldukça tartışmalı ve güncel konular, önemli konular. Özellikle Avrupa Birliğiyle ilgili günümüz hayatında hemen hemen her gün basında, televizyonda çeşitli konularda olaylar anlatılmakta.

Şimdi bunların bilgisini bir kenara bırakalım. Bu bilgileri hatırlamak için de sizin zamanınızı almayayım ben. Hepiniz de biliyorsunuz. İşte Türkiye Avrupa Birliğine girsin mi girmesinden mi başladı, Avrupa Kömür ve Çelik Birliğinden benim bildiğim 30 yıldır, 40 yıldır, hatta 50 yıl da diyeceğim benim bildiğim, olaylar devam ediyor.

Bugün bir noktaya geldik. Girdik giremedik, dışında kaldık içinde kaldık, böyle tenkit edilir şöyle tenkit edilir, şu yapılsaydı bu olacaktı denir. 40 yıldır bunları konuşuruz. Ama sonuç olarak bir şey var önemli bir çıban, Avrupa Birliğine el atmak, orada, biz burada varız demek bu kadar yıldır da bu önem arz ediyor. Onun altını çizeceğim ve bırakacağım.

Şimdi üç tebliğ var. Bu tebliğlerde bazı çift, iki arkadaşımız cevaplayacak. Şimdi ilk başta sırayla başlıyoruz.

Servet Akyol, Doktor Servet Akyol, Doçent Doktor Süleyman Ulutürk'le beraber söz sizin efendim buyurun.

Süre bakımından da oldukça dalgalı bir tebliğ sunuldu daha önce. Şimdi biz 20'şer dakika gene hep, her sene olduğu gibi. 20'şer dakika süre verelim ve 20 dakikadan sonra da tartışmalara ayracağız. Zaman olarak da 15'er dakika benim uygun gördüğüm süre olsun.

Söz almış arkadaşlarımızdan da süreye aman bir önceki gibi olmasın. Çok uzun aynı şeylerin tekrar edilmesi durumunda olmasın, ama teşekkür ederiz. Bizden öncekiler de baştan aşağı hepsinden bilgilendik, istifade ettik. Onun için kendilerine teşekkür ediyorum. Tenkit etmek için söylemiyorum ama zamana uymak çok önemlidir. Toplantılarda gelme, gitme, söz alma, verme, yani oldukça ben de yıllarımı üniversitede ve bu toplantılarda geçirdim. Bazen dönüp bakıyorum şimdi 62 yıl oldu bu seneye. Selahattin hocamız var bizden çok önde falan ama. Benim de 62 yıl olmuş. 1954'ten beri üniversitelerdeyim. Emekli olduk ve şimdi de işte buralarda, buraya gelince öğrendim toplantı başkanı olduğumu da. Onu da belirtmek isterim. Memnuniyetle söz sizin efendim, buyurun.

KÜRESEL KRİZ KISKACINDA SOSYAL HARCAMALAR: SEÇİLMİŞ AB ÜLKELERİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

Servet Akyol¹

Süleyman Ulutürk²

ÖZET

Ekonomik krizler toplumsal ve siyasal yaşamın birçok alanını derinden etkilemektedir. Benzer şekilde, kriz karşısında uygulanan para ve maliye politikaları da bireyleri ve toplumsal kesimleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bu etkilerin gözlendiği alanlardan bir tanesi de sosyal harcamalarıdır. Bu çalışmanın amacı, küresel kriz sonrasında sosyal harcamaların gelişimini seçilmiş AB üyesi ülkeleri açısından incelemektir. Sosyal harcama düzeyi ve içeriği ülkelerin refah devleti tipine göre değişmektedir. Bu nedenle, AB ülkeleri de dört farklı refah devleti kategorisine ayrılarak incelenmektedir.

Birçok ülkede 2007/8 -2010 döneminde sosyal harcamalar artış göstermiştir. Buna karşın, 2010 sonrasında mali konsolidasyon politikalarının etkisiyle birlikte, birçok ülkede azalmış veya sabit kalmıştır. Sosyal harcamaların gelişimi, hem ülkelerin ekonomik koşullar hem de ülkelerin farklı refah sistemleri nedeniyle farklılaşmıştır. Bu açıdan İskandinav refah devletleri sosyal harcama artışlarını sürdürebilirken, Güney Avrupa refah devleti ülkelerinde ise sosyal harcamalar azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Harcama, Refah Devleti, Küresel Kriz, Mali Konsolidasyon, AB

SOCIAL EXPENDITURE IN THE GRIP OF THE GLOBAL CRISIS : A STUDY IN THE CONTEXT OF SELECTED EU COUNTRIES

ABSTRACT

Economic crisis has a deep influence on many areas of the economic and political life. Similarly, monetary and fiscal policies implemented to cope with crises also have the same on individuals and social classes both directly and indirectly. Social expenditure is one of the most influenced areas. The objective of this paper is to study the evolution of social expenditure after the global financial crisis in selected EU countries. The scope and the level of social expenditures differ according to the types of welfare state. For this reason, EU countries are examined by dividing them into four different welfare regimes.

In many countries social expenditures have increased between 2007/2008 and 2010. By contrast, in many countries social expenditures have decreased or remained stable as a result of fiscal conso-

¹ Dr. Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, sakyol@akdeniz.edu.tr

² Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, uluturk@akdeniz.edu.tr

lidation policies after 2010. Trends in social expenditures have changed by economic conditions and welfare regimes of the countries. In this respect, while the Scandinavian welfare states could sustain the increase in their social expenditures, in Southern European welfare states it decreased.

Key Words: Social Expenditure, Welfare State, Global Financial Crisis, Fiscal Consolidation, EU

GİRİŞ

Ekonomik krizler toplumsal ve siyasal yaşamın birçok alanını derinden etkilemektedir. Benzer şekilde, kriz karşısında uygulanan para ve maliye politikaları da bireyleri ve toplumsal kesimleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bu etkilerin gözlemlendiği alanlardan bir de kamusal sosyal refah harcamalarıdır.

Ekonomik krizler ile sosyal harcamalar arasındaki ilişki iki düzeyde ortaya çıkmaktadır. Bunların ilki kriz karşısında bireylerin ve toplumsal kesimlerin yaşadıkları sorunların ortadan kaldırılması için artan sosyal refah talepleridir. Özellikle doğrudan gelir kaybına uğrayan, sosyal yardım ve desteklerini yitiren toplumsal kesimler için bu acil bir sorundur. Ekonomik krizler ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkinin ikinci düzeyi uygulanan ekonomi politikaları ile ilgilidir. Kriz karşısında uygulanan mali politikalar sosyal harcamaları ve dolayısıyla toplumsal kesimlerin refahını etkilemektedir.

Ekonomilerin canlandırılması için uygulanan mali teşvik politikaları kamu harcamalarının artmasına yol açarken, mali konsolidasyon politikalarının benimsenmesi durumunda hem kamu harcamaları hem de sosyal harcamaların kesintiye uğraması gündeme gelmektedir. Ekonomik kriz ve sosyal harcamalar arasındaki bir biri ile çelişkili durumlardan hangisinin daha baskın olacağı bir yandan siyasal ve toplumsal ortama diğer yandan ülkelerin refah sistemlerine/rejimlerine bağlı olacaktır. Özellikle küresel finansal krizin bir Euro Bölgesi borç krizine dönüşmesiyle birlikte bu olgu Avrupa Birliği ülkeleri açısından daha da görünür hale gelmiştir.

Sosyal harcamalar refah devletinin en önemli göstergelerindedir. Kuşkusuz sosyal harcamalar ile refah devleti sınıflandırması arasında bir ilişki kurmak tek başına yeterli değildir. Bir dizi başka unsurun da dikkate alınması gerekir. Bu çalışma kapsamında sosyal refah harcamaları refah devletinin temel belirleyeni olarak kabul edilmektedir. AB özelinde dört farklı refah devletini tanımlayan ülke grupları ayırt etmek mümkündür. Bu farklı refah devletleri ve ülke grupları şunlardır: Kıta Avrupası-Bismarççı Refah Devleti: Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda; İskandinav Refah Devleti: Norveç, İsveç, Finlandiya, Danimarka, Liberal Refah Devleti: İngiltere ve İrlanda; Günay Avrupa-Latin Rim Refah Devleti: İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, çalışmanın amacı küresel ekonomik kriz sonrasında sosyal refah harcamalarının gelişimini seçilmiş AB üyesi ülkeleri açısından incelemektir. Böyle bir inceleme kriz sonrasında ülkelerin uyguladıkları mali konsolidasyon politikalarının dikkate alınmasını gerektirmektedir. Başka bir deyişle, seçilmiş refah devleti ülke gruplarında mali konsolidasyon politikalarının sosyal harcamalara etkisi çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Çalışmanın planı şu sırayı izlemektedir. İlk olarak refah devletine yönelik kısa bir teorik açıklama yapılmakta, daha sonra küresel ekonomik krizin Avrupa Birliği'ne yansımaları ve mali konsolidasyon

politikaları incelenmektedir. Takip eden bölümde sosyal harcamaların gelişimi ele alınmaktadır. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

REFAH DEVLETİ: KISA BİR TEORİK ÇERÇEVE

Refah devleti konusu oldukça geniş ve ayrıntılı bir alandır. Refah devleti konusundaki bütün tartışmaları kapsamak böyle bir çaba bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu çalışma refah devleti konusunu her yönüyle ele alarak incelemek yerine, sadece ilerleyen bölümlerde ele alınacak ülke örnekleri için teorik bir arkaplan sağlamayı amaçlamaktadır.

Refah devleti kavramı ilk kez Almanya’da 19. yüzyılın sonunda sosyal güvenlik alanına getirilen önlemler nedeniyle kullanılmaya başlanmıştır³. Ancak kavramın gerek gelişimi, gerekse yaygın anlamda kullanımı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki hâkim iktisat anlayışının temel özelliklerinden biri, gelişmiş kapitalist ülkelerde devletin giderek artan bir ölçekte bazı toplumsal hizmetleri üstlenmesidir.

Refah devletine ilişkin farklı tanımlar olmasına karşın genel anlamda devletin piyasa ekonomisine, sosyal ve siyasal amaçlı bir müdahale biçimi olarak tanımlanabilir⁴. Refah devleti kavramsal olarak da farklı terminolojilerle ifade edilmektedir; refah devletleri (welfare state), refah rejimleri (welfare regimes), refah dünyaları (worlds of welfare), refah modelleri (welfare models), refah sis-

³ Refah devletinin 19.yüzyılın ortalarında halkın temel eğitiminin sağlanmasını öngören kanun hükümleriyle birlikte ve daha özel olarak 1883’te Bismark’ın ilk sosyal sigorta projesini uygulamaya koyduğu zaman başlatıldığı konusunda genel bir kabul vardır. Bu tarihten önce de çeşitli kamusal yardımlar ve fakirlerin sıkıntılardan kurtulmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bugünkü modern refah devletinin, son doksan yılın bir ürünü olduğu söylenebilirken, tarihsel olarak (İngiliz) refah devletinin kökenlerini bu tarihin daha da gerisine götürmek mümkündür. Genel bir açıdan bakıldığında ise modern refah devleti öncesi dönem iki farklı zaman dilimine ayrılarak incelenebilir. Bunlardan ilki; 20. yüzyıl öncesi yoksullukla ilgili temel yasalar olan 1601 ve 1834 Yoksulluk Yasası (Poor Law)’dır. İkincisi ise, 19. yüzyılda yaşanan ‘liberal reformlar 1906-1914’ dönemidir. 1906-1914 Liberal reformlar laissez-faire kapitalizminden önemli ayrılışı ifade etmektedir. Bu reformların refah devletinin temelleri olduğu konusu ise tartışmalı olmasına rağmen genel olarak kabul edilmektedir. 1906-1914 yılları arasındaki liberal reformlar döneminde üç temel gelişme olmuştur. Bunlardan ilki aşağıdan gelen baskılardır. Bu reformların temelindeki en önemli hareket, işçi sınıfının politik baskıları olmuştur. İkinci gelişme ise refah sağlama konusundaki düşüncelerin değişmesi olmuştur. Bu konudaki temel argüman ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, ekonomik büyümenin eğitilmiş ve sağlıklı emek gücüne bağlı olduğu anlaşılmıştır. Üçüncü ve son gelişme ise kurumsal etkilerdir. İşçi sınıfının çıkarlarını da temsil eden yardım dernekleri gibi baskı gruplarının varlığı, reformların gerçekleşmesinde etkili olmuştur. Liberal reformlar olarak adlandırılan 1906-1914 dönemindeki refah devleti anlayışına yönelik çıkarılan yasalar şunlardır: 1906 Eğitim Yasası, 1908 Emekli Aylığı Yasası, 1911 Ulusal Sigorta Yasası ve 1911 Sağlık Yasası (Barr, 1990:10-17).

⁴ Barr’a (1992:143-4) göre refah devletinde devlet, dört şekilde müdahalede bulunmaktadır. Bu uygulamalar; düzenleme, fiyat desteklemeleri, kamu üretimi ve gelir transferleridir. Flora ve Heidenheimer (1984:26) ise refah devletinin üç temel aracının bulunduğunu öne sürmektedir. Bunların ilki nakit olarak yapılan doğrudan ödemeler, ikincisi çeşitli hizmetlerin doğrudan sağlanması ve üçüncüsü vergi indirim ve krediler aracılığıyla dolaylı olarak sağlanan faydalardır. Birinci grupta yer alan zorunlu transfer ödemelerinin kapsamına yaşamları boyunca hiç istihdam edilemeyecek olan kişilere yapılan nafaka ödemeleri, hastalık, yaralanma gibi geçici istihdam dışı kalanlara yönelik yapılan ödemelerle, aktif işgücü durumunda olan fakat iş bulamayan kişilere yapılan ödemeler girmektedir. Doğrudan kamusal olarak sağlanan hizmetler grubuna ise temel olarak şu dört hizmet girmektedir: eğitim, ilaç ve tedavi, sosyal hizmetler ve konut. Son olarak vergi indirimleri konusu ise genelde ihmal edilen bir konu olmakla birlikte, bu yöntemle bireylere doğrudan nakit sağlanması amaçlanmaktadır.

temleri (welfare systems). Bunlardan refah rejimleri kavramının refah devletinden daha geniş bir kavram olduğu söylenebilir (Özdemir, 2005:233).

Refah devletine dair yaklaşımlar iki grupta toplanabilir. Birinci grupta bireylerin refah devleti uygulamalarından (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetler) bir vatandaşlık hakkı olarak yararlanması gerektiği kabul edilmektedir. İkinci grupta ise, refah devleti siyasi ve ekonomik sistemle ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlardan birincisine göre refah devletinin temeli; devletin gelir, eğitim, beslenme, konut ve sağlık alanlarında minimum standartlarda bir korumayı, her vatandaş için bir yardım olmaktan ziyade siyasal bir hak olarak garanti etmesidir (Wilensky, 1975:1). Örneğin Gough (1979:44) refah devletini; kapitalist toplumlarda çalışmayan kişilerin desteklenmesi ve emek gücünün yeniden üretimini değiştirmek için devlet gücünün kullanılması olarak tanımlamaktadır. Rosanvallon (2004:21) ise refah devletlerinin klasik koruyucu devletin derinleşmesi ve uzantısı olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Briggs (2000, s.18), refah devletini daha geniş bir çerçeve içinde ele alarak, organize gücün plânlı biçimde politika ve yönetim aracılığıyla piyasa güçlerinin işleyişini üç yönde etkileme çabası olarak tanımlamaktadır. Bunlar; bütün vatandaş ve aileler için minimum bir gelirin garanti edilmesi, sosyal güvenliğin sağlanması ve temel toplumsal hizmetlerin sunulmasıdır. Öte yandan Mishra (1999:2) refah devletini ikinci grup yaklaşım içinde ele alarak, sosyalizm ile laissez-faire kapitalizmi arasında bir 'orta yol' olarak tanımlamaktadır. Buna göre refah devleti bir yanda Avrupa komünizmi (Eurocommunism) diğer yandan ise İsveç Tipi sosyal demokrat bir sol biçiminde ifade edilebilir. Bu tanımlamalar bir yandan kapitalist dünya ekonomisinde müdahaleci refah devleti formunu ortaya koyarken, diğer yandan bu yöndeki devlet müdahalelerinin, güvensizlik ve fakirliğin ortadan kaldırılması ve bazı sosyal hizmetlerde en iyi standartların garanti edilmesi amacını taşımaktadır.

Uygulamalarına Göre Refah Devleti Modelleri

Refah devleti üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde büyük ölçüde iki farklı bakış açısının varlığından söz edilebilir⁵. Bunların ilki, refah devletinin ilk uygulamaları ve buna bağlı olarak ortaya çıkışı ile ilgilidir⁶. İkincisi refah devletlerinin hangi kritere göre ve nasıl sınıflandırılacağı konusudur. Günümüzdeki çalışmaların önemli bir bölümü ikinci grupta yer almakta ve refah devletinin farklılıklarını, tipolojilerini ve tarihsel süreç içindeki gelişimini incelemektedir. Bamba'nın (2007:3) da belirttiği gibi, refah devletine yönelik her çalışma alternatif tipoloji ve sınıflandırma (taxonomies) oluşturulmasına yol açmaktadır. Tipolojiler refah devletlerinin teorik olarak bilgilendiren kategori-

⁵ Arın (1993:58-59) refah devleti konusundaki çalışmalarını beş başlık altına toplamaktadır. Bunlar; talep odaklı çalışmalar, arz odaklı çalışmalar, istatistik ve kantitatif çalışmalar, tarihsel maddeci sosyolojik çalışmalar ve kurumsal-laşma biçimlerini ve kurumsal içerikleri odak alan modelleştirme çalışmalarıdır.

⁶ Refah devletinin gelişimini teorik olarak açıklayan yaklaşımlar genelde iki grupta toplanabilir. İlk grup sanayileşmeyi ve modernleşmeyi esas alan yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar ulus devletlerin kurulmasını da bu sürecin bir parçası olarak kabul etmekte ve şehirleşme, ekonomik büyümenin seviyesi ve demografik yapıdaki değişmelerin refah devletinin oluşmasındaki etkilerinin üzerinde durmaktadır (Flora ve Alber, 1984; Scarbrough, 2000; Pierson, 1991). İkinci gruptaki yaklaşımlar ise refah devletini kapitalizmin çelişkilerinden, toplumdaki sınıfların -özellikle örgütlü işçi sınıfı- ve sol partilerin gücünden kaynaklandığını ifade eden güç merkezli teorilerdir (Esping-Andersen, 1990; Korpi, 1989, 2000). Refah devletini açıklayan hem sanayileşme-modernleşme merkezli teorileri, hem de güç merkezli teorileri kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça zordur. Her iki yaklaşım da refah devleti açıklamasında çoğu zaman iç içe geçen noktalar barındırmakta ve birbirini etkilemektedir.

ler iken, sınıflandırma tam olarak ampirik boyutu kapsamaktadır. Bu çalışmada refah devletlerinin farklılıkları ve sınıflandırması üzerindeki literatüre odaklanılmaktadır. Böyle bir çaba refah devletleri sınıflandırması ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkilerin ortaya konulması açısından daha faydalı olacaktır.

Refah devleti konusunda ilk çalışmalar Wilensky ve Lebeaux'un 1958 çalışmasına kadar uzanmaktadır. Bu çalışmada refah devleti "kalıntı" (residual) ve "kurumsal" (institutional) biçiminde ikiye ayırarak incelemektedir. Kalıntı Refah Devleti normalde refah sağlama gereken aile ve piyasa bu işlevini yerine getiremediği durumda, refah sağlama rolünü devlet üstlenmektedir. Kurumsal refah rejiminde normal olan devletin refah sağlama işlevidir. Devletin refah sağlama rolü modern sanayi toplumlarının en önemli görevlerinden biridir (Wilensky ve Lebeaux'un 1958, aktaran, Özdemir, 2005:235). Öncü çalışmalardan bir diğeri Titmuss'un refah devletlerini farklı bir yaklaşımla üçe ayıran çalışmasıdır. Bu ayırma göre refah devletleri "kalıntı refah modeli" (residual welfare), "endüstriyel başarı-performans modeli" (industrial achievement-performance) ve "kurumsal-yeniden bölüşücü" (institutional redistributive) olarak tanımlanmaktadır (Titmuss, 1958, aktaran, Özdemir, 2005:235).

Refah devletlerinin sınıflandırılması konusunda literatürdeki en temel referans eser Esping-Andersen'in 1990 yılında yayınlanan "Refah Kapitalizminin Üç Dünyası (Three Worlds of Welfare Capitalism) adlı çalışmasıdır. Esping-Andersen'in ayırımının temeli refah devletlerinin oluşma süreçlerinin mantığına dayanmaktadır. Buna göre refah devletleri arasında farklılığa neden olan tarihsel ve politik güçlerin gerisinde toplumsal sınıflar ve bunların siyasal süreçteki etkisi bulunmaktadır. Esping-Andersen refah devletlerinin sınıflandırılmasında iki temel ölçüt kullanmaktadır: *Metalaşmama* (de-commodification) ve *Toplumsal Tabakalaşma* (stratification). Metalaşmama⁷ kavramı bireylerin ve ailelerinin emek piyasasına katılımından bağımsız bir şekilde, toplumsal olarak kabul edilen bir yaşam düzeyine sahip olmasıdır (Esping-Andersen, 1990:37). İkinci ölçüt refah hizmetlerinden yararlananları toplumsal katmanlar halinde tabakalaştıran boyuttur. Toplumsal tabakalaşma bazı ülkelerde farklı sınıf ve meslek gruplarına yönelik farklı sosyal refah önlemlerinin olmasını ifade etmektedir. Örneğin farklı meslek gruplarının farklı sigorta programlarına dâhil olması, statü farklılıklarını ve sınıf içi ayrılıkları ortaya çıkarmaktadır. Esping-Andersen bu iki ölçütü kullanarak refah devletlerini "Liberal", "Muhafazakâr-Kurumsal" ve "Sosyal Demokrat" olarak sınıflandırmaktadır. Tablo-1 Esping-Andersen'in refah devleti sınıflandırmasını ayrıntılı olarak sunmaktadır.

⁷ Refah devleti ve sosyal haklar bireylerin veya ailelerin ücretli emekten bağımsız olarak var olabilme var kalabilme biçimini tanımlanmaktadır. Çalışma ve iş yapma gereklilikten ne kadar uzaklaşır ve ne kadar özgür seçime tabi olursa, emek gücü de o kadar metalaşmaktan uzaklaşmış olacaktır. Bu nedenle refah devleti veya sosyal politikaların uygulanması yoluyla emek gücünün metalaştırılmamasının anlamı, emek gücü sahibinin var kalmasını emek gücünü satabilme koşuluna, piyasa bağımlılığını azaltmak, bu bağımlılığın yerine aileye başkalarının yardım ahlakını ve tercihini, otoriteyi ikame etmeden bağımsızca var kalmasını sağlayacak sosyal hakların artırılması ve kurumsallaştırılması olarak tanımlanabilir (Arın, 1997).

Tablo1: Esping-Andersen'in Üçlü Sınıflandırması

Rejim Tipleri	Liberal	Muhafazakâr-Korporatist	Sosyal Demokrat
Örnek ülkeler	ABD, Avustralya, Kanada	Almanya, Avusturya, Fransa	İsveç, Danimarka, Hollanda
Felsefi temeller	Klasik liberalizm	Muhafazakâr sosyal politika	Sosyalizm/Marksizm
Emeğin Metalaşmama derecesi	Düşük	Orta	Yüksek
Hak kazanma dayanağı	Gereksinim temelli	Katkıya dayalı	Yurttaşlık/Evrensel
Sosyal politika sağlayan kurumlar	Piyasa hâkimiyeti (kalıntısız)	Devlet hâkimiyeti (mesleki)	Devlet hâkimiyeti (evrensel/genel)

Kaynak: Van Voorhis, 2002:5

Liberal Refah Devleti'ne örnek olarak ABD, Kanada Avustralya ve Thatcherizm sonrası İngiltere gösterilebilir. Bu tip refah rejimleri piyasa yönlü sosyal sigorta vurgusu etrafında açıklanmaktadır. Modelin temeli insanları emek piyasasına girmeye ve orada kalmaya zorlayan bir nitelikte olmasıdır. Devlet piyasayı sosyal sigorta vurgusu etrafında teşvik etmektedir. Liberal refah devletlerinde metalaşmama etkisi düşüktür. Devlet ne istihdam yaratıcı ne de bunun yokluğunda ilk başvurulacak telafi edici refah devletidir; bunun yerine en son başvurulacak telafi devletidir. Bu nedenle de refah devleti kurumsallaşmışlıktan uzak, bir kalıntı özelliği sergilemektedir (Esping-Andersen, 1990:27).

Kurumsal Refah Devleti'nin temel özelliği güçlü bir iktisadi büyüme ve gelişme politikası izlemek, sosyal sorunları ise tazmin stratejisi ile telafi etmektir. Kısacası model bir telafi toplumu modelidir. Kurumsal refah devleti liberal refah devleti rejiminden farklı olarak çalışma hakkı yerine çalışamayanlar için geçerli olan sosyal güvenlik hakkı üzerine kurulmuştur. Devlet ilk elden istihdam yaratma çaresi değil, ilk başvurulacak tazmin ve telafi alanıdır. Bu tür yapılarda kilise önemli bir yer tutar ve geleneksel aile yapısının korunması amaçlanmaktadır. Buna bağlı olarak da aile yararlı bir kurum olarak görülür ve annelik teşvik edilir. Avusturya, Almanya, İtalya, Belçika, İsviçre ve Fransa bu modele örnek gösterilmektedir (Esping-Andersen, 1990: 27).

Sosyal Demokrat Refah Devleti'nde ise özellikle emeğin, işverenlerin, merkezi çıkar gruplarının ve devletin güçlü bir şekilde örgütlendiği ve karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu bir yapı söz konusudur. Modelin ana unsuru sınıflar arasındaki eşitliğin sağlanmasına yöneliktir. Bu nedenle model kısmen piyasayı dışlamaktadır. Ayrıca, bu yapıların bir başka önemli özelliği, sosyal politika alanında (sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, konut, çevre ve işçilerin katılımı) olduğu kadar ekonomik büyüme, fiyatlar, ücretler, vergiler, işsizlik ve ödemeler dengesi gibi temel konuları da içeren pazarlık süreçleriyle bir uzlaşmanın sağlanmasıdır. Ayrıca bu sistemde tam istihdam merkezi bir unsurdur. Yani devlet istihdamı, başka hiç bir yol kalmadığında başvurulacak en son çare olarak değil, tersine, tam istihdamı sağlamayı temel amaç olarak benimsemiştir. Sosyal demokrat refah rejimi kurumsal refah rejiminden farklı olarak geleneksel aile yapısını serbest bırakır, bunun yerine devlet geleneksel aile sorumluluklarını da üzerine alır. Bu modelde bireysel bağımsızlık teşvik edilir; kadınların emek piyasasına katılması ve işlerini seçebilmeleri konusunda model önemli bir serbestliğe sahiptir. Bu modelde sosyal haklar aracılığıyla metalaşmama orta sınıfı da kapsar. İskandinav ülkeleri bu modele örnek gösterilir (Esping-Andersen, 1990:27-8).

Esping-Andersen tarafından ortaya atılan üçlü sınıflandırma birçok açıdan eleştiriye uğramıştır. Arts ve Gelissen (2002:139) Esping-Andersen'in refah devleti sınıflandırmasını bütüncül (holistic) bir özellik taşımadığı, yani refah devletlerine “kuş bakışı” yaklaştığı ve ideal olmaktan uzak olduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte, eleştiriler farklı rejim türleri arasındaki karmaşıklığı önemsemediği ve aşırı derecede basitleştirdiği, aile ve diğer enformel ilişkileri ve cinsiyet konusunu dikkate almadığı konularında yoğunlaşmaktadır (Özdemir, 2005: 255).

Esping-Andersen'den sonra refah devletlerinin sınıflandırılmasına yönelik onun çalışmasını eleştiren ve bu alana katkı sağlayan birçok çalışma yapılmıştır. Leibfried (1992) refah devleti tiplerini sosyal politika rejimleri temelinde sınıflandırarak dörde ayırmaktadır. Bunlar Modern Refah Devleti-İskandinavya Modeli, Kurumsal Refah Modeli-Bismark Modeli, Kalıntı Refah Devleti-Anglo Sakson Modeli ve Tam Oluşmamış Refah Devleti-Latin Havzası Modeli'dir. Leibfried'in bu sınıflandırması temelde Esping-Andersen'in sınıflandırmasına dayanmakta, onun refah kapitalizminin üç dünyası adını verdiği bir çerçeveye bir dördüncü dünya ekleyerek dört farklı sosyal politika rejimi tanımlamaktadır. Bu nedenle de refah kapitalizminin dört dünyası olarak adlandırılmaktadır (Arın, 1993: 62).

Castles ve Mitchell (1992) Esping-Andersen'in üçlü refah devleti sınıflandırmasına bir dördüncü sınıflandırmayı eklemiştir. Avustralya, İngiltere ve Yeni Zelanda gibi ülkeler Esping-Andersen'e göre liberal rejimler sınıflandırmasına girmektedir. Ancak Castles ve Mitchell bu ülkelerin düşük harcamalara karşın yüksek yeniden dağıtım düzeyleri ile kendine özgü bir radikal rejim olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir (Özdemir, 2005:261).

Diğer bir sınıflandırma örneği de Ferrera (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ferrera refah sağlamanın önemli bir biçimi olan “sosyal koruma programları kapsamı” üzerine odaklanmaktadır. Bütün nüfus tek bir program tarafından kapsandığında evrensel/genel, toplumdaki farklı grupları farklı programlar tarafından kapsanıyorsa mesleki olarak nitelendirilmektedir. Evrensel/genel hizmet sağlama İskandinav sosyal politikanın tipik bir özelliğidir. Aksine, Kıta Avrupası ülkeleri genel olarak mesleki çizgideki sosyal koruma programlarının parçalılığı ile nitelendirilmektedir. Ferrera'nın ideal refah devleti tipinin nerkezi özelliğini mesleki parçalanma/parçalılık oluşturmaktadır (Bonoli, 1997:355). Ferrera'nın katkısı İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi çalışmalarda ihmal edilen ve kısmen muhafazakâr rejimin bir alt gurubu olarak görülen Güney Avrupa ülkelerini dikkate almasıdır⁸. Bu bağlamda Ferrera refah devleti sınıflandırmasını İskandinavyan, Anglo-Sakson, Bismarckyan ve Güney Avrupa olmak üzere dörde ayırmıştır (Ferrera, 1996:19).

Güney Avrupa refah devleti sadece Kuzey Avrupa refah devletlerinin evrenselci, standardize olmuş ve yüksek biçimde homojen biçimi ile değil aynı zamanda Kıta sisteminden daha parçalı bir ya-

⁸ Güney refah modelinin özellikleri son derece parçalı ve çarpık gelir koruma sistemleri, gelişmemiş devlet kuruluşları ile kısmen gerçekleşen ulusal sağlık sistemleri ve hizmet sunumudur. Bu ülkelerde uygulanan gelir desteklerinin en ayırt edici özelliği, sunulan sosyal korumanın ikili hatta neredeyse “kutuplaşmış” olmasıdır. Güney modelinin Bismarckçı ya da Kıta Avrupası refah modelinden önemli bir farklılığı vardır. Bir yandan bu ülkelerdeki programlar “kurumsal” emek piyasasına konuşlanmış işgücünün formel sektörlerine cömert bir koruma (en azından ilkesel olarak örneği emeklilik) sunarken, diğer yanda kurumsal olmayan ya da düzensiz olarak adlandırılabilir piyasalara konuşlanana ise çok az destek sağlamasıdır. İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan, AB üyesi ülkeleri arasında, yeterli kaynağı olmayan aile ve bireyler için ulusal bir asgari gelir programına sahip olmayan yegane ülkelerdir (Ferrera, 1996:19).

pıya sahip olması ile de ayıran özgün bir siyasi işleyişe sahiptir. İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'daki sosyal politika kurumları aslında diğer korporatist (ve Katolik) ülkelerdekini çağrıştırabilir. Ancak işleyişlerine yön veren “sosyo-politik dararış bilgisi” oldukça farklıdır. Sosyal haklar; açık, evrenselci bir siyasi kültür ve katı Weberci, kendi kurallarının yönetiminde adil bir devlet anlayışı içine oturtulmamıştır. Tersine, bu haklar Avrupa'nın bu bölgesinde tarihsel olarak varlığı sabit olan patronaj ilişkilerinin mantığı ile aşılarmış kapalı, tekelci bir siyasi kültüre ve ‘yumuşak’ bir devlet aygıtına dayanmaktadır (Ferrera, 1996:29).

Bir başka sınıflandırma önerisi Bonoli (1997) tarafından yapılmıştır. İki boyutlu model olarak adlandırılan yaklaşım refah devleti literatüründeki çalışmalarını ikiye ayırmaktadır. Ona göre sosyal politikanın bir yönü “ne kadar” a yani nicelik boyutuna (Anglo-Sakson literatür) diğer yönü sosyal politikanın “nasıl” olduğuna (Kıta-Avrupası yada Fransız Geleneği) odaklanmaktadır. Bonoli (1997:352) refah devleti sınıflandırmasına daha pragmatik yaklaşarak gerçekte hem ne kadar harcama yapıldığına hem de bu harcamanın nasıl finanse edildiğine bakarak refah devletlerini Beveridge sistemi ve Bismark sistemi olarak ikiye ayrılabilirliğini öne sürmektedir. Bu iki model beş noktada farklılık göstermektedir; amaçlar (objectives), yararlar (benefits), uygunluk-yeterli nitelik (eligibility), kapsam (sigorta kapsamı) (coverage) ve finansman (financing). Bismarkçı sosyal politika temel olarak sosyal güvenliğe dayanır; işçiler için gelire bağılı faydalar sağlanır ve hak sahibi olma (entitlement) gerekli katkı yapma koşuluna bağılıdır. Sistemin finansmanı ise temel olarak işçi/işveren katkısına dayanmaktadır. Beveridge sosyal politika ise evrensel olarak hizmet sağlama ile tanımlanır; hak sahibi olma ikamet ve ihtiyaç (residence and need) ilkesine göre belirlenir; faydalar tek fiyattır (flat rate) ve finansmanı genel vergilere dayanmaktadır. Bismarkçı sosyal politika işçiler için gelir desteği ile ilgili iken Beveridge sosyal politika yoksulluğu önlemeyi amaçlamaktadır (Bonoli, 1997:357).

Refah devleti her ülkenin iktisadi, politik, sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenmektedir. Bu açıdan refah uygulamaları ülkeler arasında oldukça önemli farklılıklar göstermektedir. Bu durum refah devletlerinin sınıflandırılması konusunda da ortaya çıkmaktadır. Tablo-2 refah devleti sınıflandırmasına yönelik farklı yaklaşımları özetlemektedir.

Refah devletinin sınıflandırılmasına yönelik çalışmalar incelendiğinde birkaç noktanın altı çizilebilir.

Tablo 2: Refah Devleti Tipolojileri

Yazar	Ölçütler	Refah Devleti Rejimleri			
		<i>Liberal</i>	<i>Muhafazakar</i>	<i>Sosyal Demokrat</i>	
Esping-Andersen (1990) Göstergeler	18 ülke Metalaşmama katmanlaşma	Avustralya, Kanada, İrlanda, Yeni Zelanda, İngiltere, ABD	Finlandiya, Fransa, Almanya; Japonya, İtalya, İsviçre	Avusturya, Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç, İsveç	
		Düşük metalaşmama düzeyi, refahın- piyasa farklılaşması	Orta metalaşmama düzeyi, sosyal yararlar katkı ve statüye bağlıdır	Yüksek metalaşmama düzeyi, evrensel yararlar ve yüksek derece fayda eşitliği	
Leibfried (1992) Göstergeler	15 ülke Nitelik Haklar Temel gelir	<i>Anglo-Saksan</i>	<i>Bismark</i>	<i>İskandinav</i>	<i>Latin Rim (Latin Kuşağı)</i>
		Avustralya Yeni Zelanda İngiltere ABD	Avusturya Almanya	Danimarka, Finlandiya Norveç İsveç	Fransa Yunanistan, İtalya Portekiz İspanya
Castles ve Mitchell (1993)	14 ülke Toplam refah harcamaları Yararlar eşitliği	<i>Liberal</i>	<i>Muhafazakar</i>	<i>Sağ Hegemonya</i>	<i>Radikal</i>
		İrlanda Japonya İsviçre ABD	Almanya İtalya Hollanda	Sağ olmayan (non-right hegemony) Belçika Danimarka Norveç İsveç	Avustralya Yeni Zelanda İngiltere
Ferrera (1996)	15 ülke Kapsama Yerine geçme oranı Yoksulluk oranı	<i>Anglo-Sakson</i>	<i>Bismark</i>	<i>İskandinav</i>	<i>Güney</i>
		İrlanda, İngiltere	Avusturya, Belçika Fransa Almanya Lüksemburg Hollanda İsviçre	Danimarka Finlandiya Norveç İsveç	Yunanistan İtalya Portekiz İspanya
Bonoli (1997)	16 ülke GSYH % olarak sosyal harcamalar, katkılar ile sosyal harcama finansmanı	<i>İngiliz</i>	<i>Kıta Avrupası</i>	<i>Nordik</i>	<i>Güney</i>
		İrlanda İngiltere	Belçika Fransa Almanya Lüksemburg Hollanda	Danimarka Finlandiya Norveç İsveç	Yunanistan İtalya Portekiz İspanya İsviçre
Korpi ve Palme (1998)	18 ülke GSYH % olarak sosyal harcamalar Lüksemburg gelir çalışması, Kurumsal özellikler	<i>Temel güvence</i>	<i>Korporatist</i>	<i>Kapsama/ kuşatma</i>	<i>Hedefe yönelik</i>
		Kanada Danimarka Hollanda Yeni Zelanda İsviçre İngiltere ABD	Avusturya Belçika Fransa Almanya İtalya Japonya	(encompassing) Finlandiya Norveç İsveç	(targeted) Avustralya

Kaynak: Arts ve Gelisen, 2002:149-150

İlk olarak refah devleti sınıflandırılmasında genel olarak “sosyal refah harcamaları”nın bir ölçüt olarak dikkate alınmasıdır. Ancak sosyal refah harcamaları refah devletlerinin farklılığını tek başına açıklamada yeterli değildir. Çünkü sosyal harcamaların yüksek olduğu Avustralya gibi ülkelerde bu harcamaların sadece belirli bir sınıfa/gruba/alana (memurlara) yönelik olduğu gözlenmektedir (Özdemir, 2005: 255). Her refah devleti tipolojisi refah devletlerinin sağladığı farklı hizmetlerin

görünümüyle ölçülmektedir. Bu nedenle refah devletlerinin ne yaptıklarına ve farklı görünümüne dikkat edilmelidir. Bununla birlikte, refah rejimi kalıplarının zamanla değişebileceği ve refah devleti sınıflandırmalarının zamanın bir anındaki durumu yansıtacağı unutulmamalıdır.

İkinci olarak yapılan sınıflandırmaların ampirik olarak test edilmesinde benzerliklerin ve farklılıkların ortaya çıkmasıdır. Bamba'ya göre (2007:4) bütün bu farklı sınıflandırmalarda refah devletin amacı ile ilgili ortak nokta bireylere sürdürülebilir bir gelir düzeyi yaratmak olmasına karşın, farklılaşmanın kaynağında refah devletine olan ampirik yaklaşım yatmaktadır. Örneğin Gough (2001) yaptığı çalışmada Esping-Andersen'in üçlü sınıflandırmasının geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın, çalışma Esping-Andersen'in muhafazakâr-korporatist rejimini sosyal yardım konusunda daha özgün bir görünüme sahip olduğunu öne sürmektedir. Çalışmada İngiltere konuşan ülkelerin daha heterojen olduğu tespit edilmektedir. Arcanjo'nun (2011) on ülke için yaptığı kümelenme analizinin sonuçları Bonoli ve Ferrera'nın tipolojilerinin geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Gözlenen bir başka durum ise bazı ülkelerin birçok çalışmada standart örnek olarak ortaya çıkmasıdır. Örneğin ABD herkesin sınıflandırmasına göre liberal bir refah devleti prototipi olarak gözlenmektedir. Almanya Bismarkçı-Kıta Avrupası-Muhafazakâr ideal tip yaklaşımını sergilemekte, İsveç ise sosyal demokrat modelin ideal örneği (İskandinav/Nordic) olarak karşımıza çıkmaktadır (Arts ve Gelissen, 2002:146). Minas vd., (2014) yaptığı çalışma ise farklı olarak Güney Avrupa/Akdeniz refah devleti ülkelerinin aynı gruptaki ülkelerle benzerlik gösterdiğini buna karşın muhafazakar refah devleti ülkelerinden farklılık gösterdiğini öne sürmektedir. Güney Avrupa/Akdeniz ülkelerini ailesel refah rejimleri olarak kabul eden çalışma bu grubun farklı bir refah rejimi olarak dikkate alınmasını önermektedir. Öyle ki, Güney Avrupa/Akdeniz modeli sadece muhafazakâr refah rejiminden ayrılmamakta aynı zamanda kısmen muhafazakâr rejimden daha temel özellikler göstermektedir. Bu bağlamda aile dikkate alındığında Güney Avrupa/Akdeniz ülkeleri refah devletinin ilk üç dünyasından bir tanesidir. Bu açıdan Güney Avrupa/Akdeniz modeli yerine Muhafazakar refah rejimi dördüncü tip olarak değerlendirilmelidir (Minas vd., 2014:147).

KÜRESEL EKONOMİK KRİZİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE YANSIMASI VE MALİ KONSOLİDASYON

Eylül 2008 tarihinde ABD'de bankaların iflasıyla ortaya çıkan küresel finansal kriz sadece ABD'yi değil dünya ekonomisini derinden etkileyen bir sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2009 yılında Yunanistan hükümetinin kamu borçlarının önceki hükümetin açıkladığı rakamlardan daha fazla olduğunu açıklamasıyla birlikte, küresel kriz Avrupa'da bir borç krizi biçimini almıştır. Yunanistan'ın arkadından İrlanda, İtalya, Portekiz ve İspanya'da faiz oranlarının yükselmesiyle birlikte finansal piyasalar çöktü ve ekonomiler durgunluğun etkisi altına girdi. Böylelikle ABD ortaya çıkan küresel finansal kriz Güney Avrupa ülkelerine sıçrayarak krizin euro bölgesine kaymasına yol açmıştır.

Küresel finansal krizin Avrupa Birliği'nin (AB) çevre ülkelerinde bir borç krizi olarak başlaması, etkileri günümüze kadar uzanan bir sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur. AB borç krizinin nedenleri konusunda farklı görüşler olmakla birlikte bu açıklamalar birkaç nokta etrafında yoğunlaşmaktadır. Bunlar arasında Maastricht Anlaşmasıyla ekonomik ve parasal birlik, özellikle Güney Avrupa ülkelerinin yapısal reformları gerçekleştirememesi, kamu sektörünün etkisiz olması, verimsiz

refah harcamaları, Almanya'nın neo-merkantalist politikaları ve küresel kriz sürecinde uygulanan politikadaki başarısızlık yer almaktadır (Kutlay, 2013; Busch vd., 2013; Lapavitzas vd., 2010).

AB'de krizin etkileri GSYH, bütçe açıkları, kamu borç ve kamu harcamaları rakamlarından izlenebilir. Tablo 3 seçilmiş AB ülkelerinin GSYH yıllık büyüme oranlarını göstermektedir. Kriz öncesinde İrlanda, Yunanistan, Finlandiya, İsveç, Belçika, ve İspanya'nın görece olarak güçlü büyüme oranlarını yakaladıkları gözlenmektedir. Fransa, Hollanda, Almanya, Norveç, Hollanda ve İngiltere'de ise daha ılımlı bir büyüme gerçekleşmiştir. İtalya ve Portekiz en düşük büyüme oranlarına sahip ülkelerdir. Küresel krizin AB'yi etkilediği 2008 yılından itibaren büyüme oranları hızla azalarak ekonomiler durgunluk sürecine girmiştir. Büyüme performansı açısından bakıldığında küresel krizin AB'de 2009 ve 2012 yıllarında "çift dipli durgunluk" yarattığı söylenebilir. Öyleki, 2009 yılında ülkelerin tamamında bir küçülme yaşanmıştır. 2012 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Norveç, İrlanda ve İngiltere hariç diğer ülkelerin tamamında ekonomi küçülmeye devam etmiştir. Ancak ekonominin daralmadığı ülkelerde de büyüme oranlarının, İngiltere ve Norveç hariç %1'e ulaşmadığı vurgulanmalıdır. Bu olumsuz durum 2013 ve 2014 yıllarında da devam etmiştir. Bu yıllarda İsveç, Norveç, İrlanda ve İngiltere hariç, Güney Avrupa ülkeleri başta olmak üzere güçlü bir toparlanmanın yaşanmadığı ve durgunluğun devam ettiği söylenebilir.

Tablo 3: Seçilmiş AB Ülkelerinde Reel GSYH Yıllık Büyüme Oranları % (2004-2014)

Ülkeler/Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belçika	3,60	2,10	2,50	3,40	0,70	-2,30	2,70	1,80	0,20	0,00	1,30
Almanya	1,20	0,70	3,70	3,30	1,10	-5,60	4,10	3,70	0,40	0,30	1,60
Fransa	2,80	1,60	2,40	2,40	0,20	-2,90	2,00	2,10	0,20	0,70	0,20
Hollanda	2,00	2,20	3,50	3,70	1,70	-3,80	1,40	1,70	-1,10	-0,50	1,00
Danimarka	2,6	2,4	3,8	0,8	-0,7	-5,1	1,6	1,2	-0,1	-0,2	1,3
Finlandiya	3,9	2,8	4,1	5,2	0,7	-8,3	3,0	2,6	-1,4	-1,1	-0,4
İsveç	4,3	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,2	2,3
Norveç	4,0	2,6	2,4	2,9	0,4	-1,6	0,6	1,0	2,7	1,0	2,2
İrlanda	4,4	6,3	6,3	5,5	-2,2	-5,6	0,4	2,6	0,2	1,4	5,2
İngiltere	2,5	3,0	2,7	2,6	-0,5	-4,2	1,5	2,0	1,2	2,2	2,9
Yunanistan	5,1	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7
İspanya	3,2	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0,0	-1	-2,6	-1,7	1,4
İtalya	1,6	0,9	2,0	1,5	-1,0	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	-0,4
Portekiz	1,8	0,8	1,6	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9

Kaynak: Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115> (Erişim, 25.01.2016).

Krizin etkilerini görebilmek için bakılabilecek göstergelerden biri de kamu açıklarının GSYH'ya oranıdır. Tablo 4'ten izlenebileceği gibi, kriz sonrasında Norveç hariç hemen tüm ülkelerde ya kamu açıkları ortaya çıkmış ya da var olan açık artış göstermiştir. Dikkat çeken bir diğer noktada İskan-

dinav ülkelerinin hemen hepsinde kriz öncesinde bütçe fazlalarının varlığıdır. Bu ülkelerde, Norveç hariç, bütçe dengeleri kriz sonrasında bozulma eğilimi göstermiştir. Kamu mali yapısı açısından sorunlu olan Güney Avrupa ülkeleri içinde İspanya'nın durumu oldukça şaşırtıcıdır. İspanya diğer Güney Avrupa ülkelerinden farklı olarak, küresel krizin ortaya çıktığı 2008 yılına kadar dengeli bir bütçe sürdürmüştür. Ekonomik büyümenin sürmesi, ülkenin GSYH'ya oranla borçlarının 2007 yılına kadar azalmasına yol açmıştır. Ancak, diğer ülkelerden farklı olarak İspanya, küresel finansal krizin kurbanı olmuştur (Karger, 2014:40). Benzer şekilde, krizi derinden yaşayan İrlanda'da küresel kriz öncesindeki dört yılda sürekli bir bütçe fazlası sağlanabilmiştir. Bu durum krizle birlikte tersine dönmüş ve neredeyse %8'lere ulaşan yüksek kamu açıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo 4: Seçilmiş AB Ülkelerinde Toplam Kamu Açığı 2004-2014 (GSYH %)

Ülkeler/Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belçika	-0,16	-2,57	0,29	0,06	-1,10	-5,39	-3,97	-4,10	-4,15	-2,91	-3,11
Almanya	-0,04	-3,42	-1,72	0,19	-1,77	-3,23	-4,22	-9,57	-0,88	-1,11	3,06
Fransa	-3,49	-3,17	-3,17	-3,17	-3,17	-3,17	-3,17	-3,17	-3,17	-3,17	-3,95
Hollanda	-0,17	-0,26	2,10	2,12	2,24	-0,54	-0,50	-0,43	-3,88	-2,39	-2,36
Danimarka	2,07	4,95	4,99	5,02	3,18	-2,81	-2,73	-2,07	-3,58	-1,25	1,52
Finlandiya	2,21	2,59	3,93	5,13	4,18	-2,53	-2,62	-1,02	-2,12	-2,54	-3,33
İsveç	3,26	1,81	2,18	3,34	1,95	-7,18	-0,29	-0,87	-9,30	-1,37	-1,71
Norveç	1,09	1,48	1,80	1,71	1,87	1,03	1,10	1,34	1,38	1,08	9,11
İrlanda	1,39	1,28	2,81	2,72	-6,99	-1,38	-3,23	-1,25	-8,04	-5,66	-3,88
İngiltere	-3,59	-3,54	-2,91	-3,00	-5,06	-1,08	-9,70	-0,77	-8,32	-5,65	-0,57
Yunanistan	-8,83	-6,19	-5,95	-6,71	-1,02	-1,52	-1,12	-1,02	-8,82	-1,24	-3,57
İspanya	-0,42	1,21	2,20	2,00	-4,42	-0,11	-9,39	-9,46	-1,04	-6,91	-5,89
İtalya	-3,57	-0,42	-3,59	-1,53	-2,69	-0,53	-4,24	-3,48	-2,98	-2,94	-3,04
Portekiz	-0,62	-6,19	-4,33	-3,01	-3,77	-9,81	-1,12	-7,38	-5,66	-4,84	-7,18

Kaynak: OECD, National Accounts at a Glance, (<https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm>) (Erişim. 10.01.2016)

Kamu borçları kuşkusuz krizin etkilerinin en fazla hissedildiği alandır. Tablo 5'e göre, İskandinav ülkeleri hariç, diğer tüm ülkelerde kriz sonrasında kamu borçlarının GSYH'ya oranı dramatik bir biçimde artmıştır. Ancak kamu borçlarının artışı sorunu sadece Güney Avrupa ülkelerinin değil aynı zamanda Kıta Avrupası/Bismarkçı olarak adlandırılan ülkeler için de geçerlidir. Öyleki, Hollanda'nın 2004-2007 döneminde kamu borçlarının GSYH'ya oranı Maastrich kriterlerinin altındadır. Kriz sonrasında bu oran %80'lere kadar yükselmiştir. Maastrich kriterlerinin üzerinde bir borç oranına sahip Belçika ve Fransa gibi ülkelerde de benzer bir seyir gözlenmektedir. İskandinav ülkeleri dikkate alındığında ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İsveç ve Norveç kriz koşullarında bile kamu borç oranını 2000'lerin başındaki rakamlara düşürmeyi başarmıştır. Danimarka ve Finlandiya'da da kriz öncesinde azalma eğiliminde iken kriz sürecinde bir miktar artış göstermiştir.

İrlanda'nın kriz sürecindeki borç oranlarının seyri de ilginç bir görüntü sergilemektedir. Küresel kriz öncesinde İrlanda dünyanın en zengin ülkelerinden biri konumundadır. Ülkenin kamu borç oranı 2000'lerin başında %25-35 gibi oldukça düşük bir düzeydedir. Kriz sonrasında kamu borçları çok keskin bir artış göstererek GSYH'nin %130'larına sızmıştır. Kamu borç oranları konusunda tartışmasız en fazla ilgiyi çeken Güney Avrupa ülkeleridir. Fakat borç krizini yaşayan Güney Avrupa ülkeleri arasında İspanya farklı bir konuma sahiptir. Öyleki, 1997/98-2007 arasındaki on yıllık yüksek büyüme oranı, düşük kamu borcu, azalan işsizlik ve 2005-2007 döneminde ulaşılan bütçe fazlası "İspanyol mucizesi" deyiminin sıkça duyulmasına neden olmuştur (Basco ve Verney, 2012:139).

Tablo 5: Seçilmiş AB Ülkelerinde Toplam Kamu Borcu 2004-2014 (GSYH %)

Ülkeler/Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belçika	110,2	107,8	99,8	93,6	100,9	109,3	107,6	110,0	120,1	117,9	129,5
Almanya	67,7	70,3	68,4	64,3	68,1	75,6	84,1	83,5	86,4	81,6	82,2
Fransa	80,0	81,7	76,9	75,6	81,5	93,2	96,8	100,7	110,4	110,1	119,2
Hollanda	58,0	57,1	51,0	48,2	61,0	63,7	67,6	71,6	77,4	76,4	81,0
Danimarka	52,4	45,1	40,5	34,6	42,0	49,5	53,8	60,6	61,0	57,5	60,0
Finlandiya	49,4	46,5	43,1	39,1	38,3	49,2	55,1	57,5	63,4	64,4	71,0
İsveç	62,5	63,6	57,6	51,9	50,7	54,5	51,9	52,8	53,4	55,9	62,5
Norveç	49,9	46,9	57,8	55,6	54,2	48,1	48,4	33,8	34,5	34,8	32,3
İrlanda	31,5	31,4	27,6	27,4	47,5	67,8	84,6	109,2	129,7	133,0	125,4
İngiltere	54,7	56,1	55,3	55,6	68,3	81,7	92,8	106,7	111,0	106,3	116,8
Yunanistan	107,2	111,3	115,8	113,1	117,4	134,7	128,4	110,7	167,0	181,7	179,8
İspanya	52,5	50,0	45,7	41,7	47,1	61,7	66,5	77,5	92,0	103,8	117,8
İtalya	114,6	117,4	115,0	110,6	112,9	125,9	124,8	117,8	136,0	143,2	156,2
Portekiz	76,7	80,0	79,4	78,1	82,8	96,1	104,1	107,8	136,9	140,7	149,9

Kaynak: National Accounts at a Glance, (<https://data.oecd.org/gga/general-government-debt.htm#indicator-chart>) (Erişim: 10.01.2016).

İspanya'nın 2004-2008 yılları arasında kamu borçlarının GSYH'ya oranı %45-52 düzeyinde iken kriz sonrasında hızla artarak bu oran %120'lere tırmanmıştır. Portekiz açısından vurgulanması gereken nokta krizin ülkeyi bir konsolidasyon dönemin ortasında yakalamış olmasıdır. Ülke 2009 başında henüz kamu maliyesini ve ekonomisini tam bir düzene sokmamış durumda iken yaklaşan borç krizi girdabından daha fazla etkilenir hale gelmiştir (Tayfur, 2013:211). Borç krizinin merkezindeki ülke kuşkusuz Yunanistan'dır. Bir yandan altı yıldır sürekli küçülen ekonomi, diğer yandan hızla artan kamu borçları ülkeyi neredeyse bir "mali tuzak⁹ - fiscal trap" riski ile karşı karşıya bırak-

⁹ Mali tuzak düşük büyüme oranları söz konusu iken sıkı maliye politikası tedbirlerinin kendi kendini besleyen bir işleyişle ekonominin içine girdiği süreci açıklamak için kullanılmaktadır. Şöyle ki, ekonomi durgunlukta iken mali konsolidasyon politikalarının uygulanması bir kısır döngüye sebep olmaktadır. Harcamaların azaltılması ve/veya vergi artışları ile bütçe açığı/GSYH oranının azaltılması hedeflenirken, bu uygulama talebin düşmesine yol açarak GSYH'nin ve dolayısıyla da vergi gelirlerinin azalmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla hedeflenenin aksine böylesi bir politika, bütçe açığı/GSYH oranının artmasına ve durgunluğun devam etmesine neden olabilmektedir. Bu

mıştır. 2000'lerin başında %110'lar düzeyinde olan kamu borçlarının GSYH'ya oranı kriz sonrasında %180'lere fırlamıştır.

Kamu harcama oranlarının seyri Tablo 6'dan izlenebilir. Küresel kriz ve kamu harcama oranları arasındaki ilişkiye dair birkaç noktanın altı çizilmelidir. İlk olarak Kıta Avrupası/Bismarkçı ve İskandinav ülke gruplarında kriz öncesinde kamu harcamalarının GSYH'ya oranlarında bir azalma eğilimi gözlenmektedir. Güney Avrupa ve Liberal refah devleti ülkelerinde ise bu oranların küçük farklılıklara rağmen, istikrarlı bir biçimde seyrettiği söylenebilir. İkinci olarak, küresel krizle birlikte 2008-2009 yıllarında ülkelerin tamamında kamu harcamalarının GSYH'ya oranları artış göstermiştir. Bu durum iki nedenden ortaya çıkmış olabilir. Birincisi küresel krizle birlikte ülke ekonomilerinin daralması ve/veya küçülmesi durumunda kamu harcamaları aynı kalsa bile oransal olarak bir artışın gerçekleşmesidir. İkincisi ülkelerin kriz karşısında uyguladıkları mali teşvik/mali canlandırma programlarından kaynaklanan bir kamu harcama artışıdır. 2010 sonrasında birçok ülkede (Norveç, Hollanda, İsveç, Almanya, İngiltere) kamu harcama oranları tekrar azalma eğilimine girmiştir. Bu durum canlandırma paketlerinin yürürlükten kaldırılması biçiminde okunabilir. Benzer durum İrlanda ve Güney Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Ancak bu ülkelerde kamu harcamalarının GSYH'ya oranındaki azalmanın temel nedeninin uygulanan mali konsolidasyon paketleri olduğu iddia edilebilir.

Tablo 6: Seçilmiş AB Ülkelerinde Toplam Kamu Harcamaları 2003-2013 (GSYH %)

Ülkeler/Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belçika	50,08	48,34	50,83	47,78	47,62	49,58	53,34	52,42	53,36	54,90	54,77
Almanya	47,71	46,23	46,04	44,53	42,69	43,42	47,36	47,10	44,49	44,11	44,15
Fransa	52,78	52,52	52,88	52,49	52,23	52,99	56,76	56,44	55,92	56,80	57,05
Hollanda	44,74	43,64	42,32	43,04	42,45	43,57	48,18	48,21	47,01	47,13	46,21
Danimarka	53,64	53,02	51,22	49,82	49,58	50,52	56,80	57,06	56,84	58,31	56,56
Finlandiya	49,38	49,31	49,28	48,34	46,80	48,26	54,76	54,77	54,36	56,14	57,56
İsveç	54,37	52,78	52,69	51,35	49,65	50,34	53,10	51,17	50,55	51,67	52,35
Norveç	47,87	44,98	42,06	40,81	41,44	40,25	46,09	45,01	43,81	42,93	44,01
İrlanda	32,93	33,09	33,31	33,83	35,89	41,85	47,18	65,56	45,42	41,72	39,54
İngiltere	41,16	42,28	42,73	42,89	42,79	46,57	49,60	48,73	46,75	46,69	44,96
Yunanistan	44,7	45,5	44,6	45,3	47,5	50,6	54,0	51,4	52,0	53,6	58,5
İspanya	38,27	38,69	38,31	38,27	38,92	41,15	45,77	45,62	45,65	47,88	45,07
İtalya	47,22	46,82	47,12	47,61	46,77	47,81	51,13	49,85	49,12	50,80	50,88
Portekiz	45,32	46,06	46,68	45,24	44,49	45,34	50,22	51,82	49,98	48,82	50,35

Kaynak: National Accounts at a Glance, (<https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm#indicator-chart>) (Erişim, 10.01.2016)

durum mali tuzak riski olarak nitelendirilmektedir. Bu konuda Hannsgen ve Papadimitriou (2012), Göker (2014), Göker ve Akyol (2014)'a bakılabilir.

Küresel Kriz Sonrası Uygulanan Mali Konsolidasyon Politikaları

Bilindiği gibi, küresel krizin ortaya çıkmasıyla birlikte birçok ülkede kurtarma ve mali teşvik/canlandırma politikaları uygulamaya konulmuştur. Ancak, bu uygulamaların mali yükünün kamu kesimine aktarılmasıyla kamu dengeleri hızla kötüleşmiştir. Bu yeni durum karşısında kamu kesiminde ortaya çıkan problemlerin çözümü için mali konsolidasyon paketleri (mali disiplin-kemer sıkma) (fiscal austerity) hayata geçirilmiştir. Kriz karşısındaki somut politika değişimi olarak kabul edilebilecek mali konsolidasyon politikaları, 2010 Baharında özellikle Güney Avrupa (Yunanistan, İspanya, Portekiz, İtalya ve İrlanda) ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede yeni politika seçeneği olarak ortaya çıkmıştır. Bu politikalar temel olarak, mali konsolidasyonun sağlanması ve borç oranlarının düşürülmesine odaklanmakta ve böylelikle kamu kesimi dengelerinde bir iyileşme ile birlikte ekonomide toparlanmayı sağlayacağı beklenmektedir¹⁰. Küresel finansal krizin bir kamu borç krizine dönmesiyle birlikte, AB özelinde IMF, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Avrupa Komisyonundan oluşan yapı¹¹ mali konsolidasyon politikalarının temel belirleyicisi olmuş ve mali konsolidasyon politikalarını uygulayan ülkeleri yakından izlemeye ve denetlemeye başlamıştır.

AB özelinde uygulanan mali konsolidasyon politikalarının içeriği dikkate alındığında önemli bir bölümünün benzer olduğu gözlenmektedir. Bu ortak noktalar şu başlıklar altında toplanabilir:

- Nakit faydalar ve kamu emekli maaşlarında kesinti önerisi
- Doğrudan vergiler ve katkıların arttırılması
- Dolaylı vergilerin arttırılması
- Hane halkının kullandığı ve refahında doğrudan etki eden kamu hizmetlerinin kesintiye uğraması
- Kamu harcamalarının azaltılması ve vergilerde artışlar
- Kamu sektöründeki maaşlarda azaltma
- Kamu istihdamının azaltılması

Mali konsolidasyon politikaları genel olarak harcama kesintisi ve vergi artışının bir karışımından oluşmaktadır¹². Küresel krizin euro bölgesinde bir borç krizi biçiminde ortaya çıkmasıyla birlikte bir-

¹⁰ Mali konsolidasyon konusundaki tartışmalar bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Bu nedenle mali konsolidasyon konusuna odaklanan çalışmalara ilişkin kısa bir açıklama ile yetinilecektir. Kriz ortamında mali konsolidasyon politikasının etkili olup olmayacağı konusunda literatürde birbirine zıt iki farklı görüşün olduğu gözlenmektedir. Mali konsolidasyon lehindeki ilk görüş daraltıcı politikaların genişletici etkisine vurgu yapmaktadır. Alesine ve Ardagna (2010), Perotti (2011) ve IMF (2010) çalışmaları bu görüşü destekleyen çalışmalardır. Özellikle Alesine ve Ardagna'nın çalışmaları harcama kesintisinin ekonomik daralmadan kurtulmada ve borcun istikrarlı hale getirilmesinde vergi artışlarından daha etkili olacağını öne sürmektedir. Buna karşın Jayadev ve Konczal (2010); Baker (2010); Sawyer (2012); Boyer (2012); Calcagno (2012); Gravelle ve Hunerfold (2013) kriz ortamında mali konsolidasyon politikasının etkili olamayacağını savunmakta ve bu politikaları teorik ve politik açıdan eleştirmektedir.

¹¹ IMF, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Avrupa Komisyonundan oluşan bu yapı Troyka olarak adlandırılmaktadır.

¹² Kamu harcamaları ve vergi artışlarının etkileri farklıdır. Mali konsolidasyon paketleri kapsamındaki harcama kesintilerinin önemi bu kesintilerin etkilerinin yüksek ve düşük gelirli hane halkları için kamu tarafından sağlanan mal ve hizmetlerin tüketimi önemli bir yere sahiptir. Yüksek gelirli kesimler ise istedikleri mal ve hizmetleri piyasadan temin etme imkânına sahiptir. Kamu transfer harcamaları açısından da benzer şeyler söylenebilir. Bazı özgün harcama kalemleri büyük şirket sahipleri, orta ve üst gelir gruplarına veya bazı yüksek gelirli kesimlere fayda sağlayabilir.

çok ülkede mali konsolidasyon programları uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum Tablo 7’de gösterilmektedir. AB’de toplamda on yedi ülkede farklı yıllarda ve büyüklüklerde olmak üzere mali konsolidasyon paketleri benimsenmiştir. En yüksek kesinti miktarı İngiltere, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya ve İrlanda iken İsveç kesinti yapmayan aksine artış sağlayan tek ülkedir. Mali konsolidasyon paketleri incelendiğinde, 2010 yılında Yunanistan’da GSYH’nın %5,6’sına ulaştığı görülmektedir. Bu çerçevede Yunanistan, Portekiz ve İrlanda’da bu paketlerin GSYH oranı (ortalama %4,2) görece olarak daha yüksektir. İngiltere ve Fransa’da ise uygulanan paketlerin GSYH’ya oranı %1-1,5 düzeyindedir.

Mali konsolidasyon paketlerinin kompozisyonuna incelendiğinde gelir artışından ziyade harcama kesintisine dayandığı anlaşılacaktır. Mali konsolidasyon paketi uygulayan on ülke dikkate alındığında paketlerin %35’i gelir ve vergiden, geri kalan %65’i ise harcama kesintisini oluşturmaktadır. Ancak İrlanda, Yunanistan gibi ülkelerde mali konsolidasyon paketlerinin yaklaşık %80-90’lık kısmını harcama kesintileri oluşturmaktadır (Theodoropoulou and Watt, 2011:18).

Tablo7: Seçilmiş AB Ülkelerinde Mali Konsolidasyon Programları

	Planlanan bitiş yılı	Mali konsolidasyon paketinin büyüklüğü (milyar Euro)	2010 % GSYH	2011 % GSYH	2012 % GSYH	2013 % GSYH	2014 % GSYH
Avusturya	2014	-13.6	-	-0.8	-0.3	-0.1	-0.2
Almanya	2014	-80	-	-0.4	-0.3	-0.2	-0.1
Danimarka	2013	-3.3	-	-	-	-	-
İspanya	2012	-15.3	-0.5	-0.9	-	-	-
Fransa	2014	-83.2	-	-1	-1	-1.1	-0.9
Yunanistan	2013	-37.6	-5.6	-6.3	-2.4	-2	-
İrlanda	2014/15	-22.3	-2.1	-2.6	-3.8	-	-
İtalya	2012	-3.7	-	-	-	-	-
Lüksemburg	2014	-0.7	-	-1.5	-	-	-
Portekiz	2013	-21.7	-1.2	-4.9	-2.8	-3.6	-
İsveç	2011	14	-	0.4	-	-	-
İngiltere	2015/16	-129	-0.5	-1.5	-1.6	-1.4	-1.1

Kaynak: Theodoropoulou and Watt, 2011:14

Borç krizi içine giren Güney Avrupa ülkelerinde uygulanan mali konsolidasyon politikaları dikkat çekici niteliktedir. Yunanistan ve İrlanda gibi borç finansmanı krizi ile karşı karşıya kalan ülkeler AB ve IMF’den kaynak talep etmişlerdir. Dış kaynak talep eden bir diğer ülke Portekiz’dir. Yunan-

Butür transferlerin kesilmesi gelir dağılımı açısından faydalı olabilir. Mali konsolidasyon kapsamında uygulanan vergi artışları, ağırlıklı olarak dolaylı vergilere dayandığı durumda genel olarak daha kazanç azaltıcı olma olasılığına sahiptir. Çünkü toplumun gelir düzeyi düşük kesimlerinin yurt içi mallara yönelik talebi yüksek gelirli gruplara göre daha fazladır. Gıda malları üzerinde KDV’nin artışı vergi gelirlerini azaltıcı etkiye sahip iken, lüks mallara yönelik vergiler gelirleri artırıcı olacaktır. Bununla birlikte sermaye gelirleri üzerindeki (varlık/servet, toprak, veraset/miras ve finansal sektör) genel olarak eşitsizliği azaltmada etkili olabilir.

istan hükümeti ilk mali konsolidasyon paketini Mart 2010 tarihinde açıklamış, bunu Mayıs 2010 tarihindeki ikinci paket izlemiştir. Bu çerçevede Yunanistan'ın Avrupa Komisyonu, IMF ve AMB ile toplam 110 milyon Euro'luk finansal destek paketi üzerinde uzlaştıkları ve bu kapsamda IMF ve Yunanistan'ın 30 milyon euro tutarında stand-by anlaşması yaptıkları kamuoyuna duyurulmuştur¹³. Haziran 2011'de üçüncü mali konsolidasyon paketi ilan edilmiş ve bir ay sonra 130 milyar euro tutarında kurtarma paketi devreye sokulmuştur. 2012 Haziran'ında merkez sağ ve merkez sol partileri tarafından kurulan "ulusal birlik" koalisyon hükümeti uygulama süresinin daha geniş bir zaman aralığına yayılması karşılığında, Kasım 2012'de Troyka ile 11,5 milyar euroluk yeni bir mali konsolidasyon paketi üzerinde anlaşmaya varmıştır¹⁴ (Callan vd., 2011:7).

Yunanistan paketinin açıklanmasından hemen sonra, Avrupa Finansal İstikrar Kolaylığı (European Financial Stability Facility-EFSF) kurulmuş ve İrlanda Aralık ayında yeni kolaylıklardan fon talep eden ilk ülke olmuştur. İrlanda'da mali konsolidasyon paketi uygulanmadan önce yardım programlarını önemli ölçüde muhafaza etmiştir. 2009 yılında asgari emeklilik maaşı %20 oranında arttırılmış ve düşük gelirli emeklilere yönelik vergi indirimleri getirilmiştir (Karger, 2014:41). Ancak ülkenin kamu finansman probleminin artmasıyla birlikte 2009-2011 bütçe dönemlerinde mali konsolidasyon paketleri uygulamaya konmuştur. Mali konsolidasyon politikası ile birlikte özellikle vergi indirimlerinde ve sosyal harcama kalemlerinde önemli kesintilere başvurulmuştur¹⁵. İrlanda'da uygulanan mali konsolidasyon politikasının toplumsal etkileri siyasal seçimlere de yansımıştır. 2013 yılında yapılan seçimlerde Sosyal Demokrat Parti iktidarı kaybederken, yerine istihdam, refah yaratma ve sosyal güvenliği koruma vaadiyle merkez sağ hükümeti iktidara gelmiştir. Bu seçim zaferi IMF tarafından dayatılan mali konsolidasyon politikalarına bir tepki olarak görülebilir (Karger, 2014:42).

¹³ Mali konsolidasyon paketi kapsamında yapılan düzenlemeler şunlardır: Vergi artışlarının getirilmesi (alkol sigara ve petrol vb.), ücretler %7 oranında azaltılması ve beş yıllık bir süre için dondurulması, kamu işçilerinin iki aylık ikramiyelerinin %30 azaltılması, ücretli izin ödemeleri ve diğer ikramiyelerde kesinti yapılması; kamu sektöründeki sözleşmeli ve geçici işçiler işten çıkarılması (150.000 kişi); kamudan emekli olan her beş kişinin yerine sadece bir kişinin işe alınması ve emeklilik yaşının artırılması öngörülmekte; aralarında Olympia Havayolları, su hizmetleri, elektrik üreticileri, toplu taşıma, posta idaresi ve limanlarında bulunduğu çok sayıda devlet kuruluşu kısmen ya da tamamen özelleştirilmesi benimsenmektedir. Ayrıca, rüşvet ve vergi kaçırmaya karşı bir savaş stratejisi başlatılmıştır (Albo ve Evans, 2012:331; Monastiriotis, 2013:5).

¹⁴ 2012 yılındaki mali konsolidasyon önlemleri öncekilerin sert bir biçimde uygulanmasına dayanmaktadır. Paketin kapsamı sosyal faydalarda daha fazla kesinti, akaryakıt vergilerinde artış, maaşların tamamının verilmemesi ve emekli maaşlarından daha fazla kesinti ile 2012 yılında 15.000 kamu çalışanının işten çıkarılmasını içermektedir. Bir bütün olarak ele alındığında Ocak 2010-Ocak 2013 arasında emeklilik ve kamu sektörü ödemeleri ortalama %25 düşerken, etkin vergi oranları %20'den fazla bir artış göstermiştir. Kamu sektörü istihdamı dondurulmuş ve iş hukuku yasalarındaki kısıtlamalar kapsamlı bir şekilde kaldırılmıştır. Aynı zamanda özel sektördeki ücretler de %15 azalmıştır (Monastiriotis, 2013:6-7).

¹⁵ Kişisel gelir vergisi kapsamındaki indirimler (1830 eurodan 1650 euroya) ve %20 oranındaki standart vergi dilimi azaltılmıştır. Refah ödemeleri 2010 ve 2011 yıllarında %4 oranında indirilmiştir. Bu kapsamda 25 yaş altındaki işsizlere yönelik destek yardımı keskin bir biçimde azalmıştır (22-24 yaş aralığında olanlar için %25, daha genç işsizler için %50). Gelir vergisi istisnası 65 yaş üzerindeki bireyler için sınırlandırılarak 20.000 eurodan 18.000 euroya düşürülmüştür. Kamu çalışanlarının maaşlarında 2010 yılında ilk 30.000 euroluk kısım için %5, sonraki 40.000 euroluk kısım için %7,5 ve sonraki 55.000 euroluk kısım için %10 oranında kesinti uygulanmıştır. Sosyal güvenlik katkıları ile ilgili ödeme oranı serbest çalışanlar için %3'ten %4'e çıkarılmıştır. Aylık 1100 euro olan erken çocuk bakımına yönelik nakit yardım programı kaldırılmış, bunun yerine 3 yaşındaki çocuklar için erken çocuk bakımına yönelik nakit olmayan sübvansiyon programı yürürlüğe konmuştur. Genel çocuk yardım ödemesi 166 eurodan 140 euroya düşürülmüş ve banka mevduatlarından elde edilen faiz gelirlerine yönelik vergi %5 (dönem içine %27'sine kadar) oranında arttırılmıştır (Callan vd., 2011:31-32).

Yunanistan ve İrlanda'dan sonra AB ve IMF'den dış yardım talep eden diğer bir ülke Portekiz'dir. AB'nin artan baskıları karşısında ülke 2010 Mart'ında itibaren aynı yıl içinde üç mali konsolidasyon paketini parlamentodan geçirmiştir. 2011 yılında beklentiler gerçekleşmemiş ve dördüncü bir mali konsolidasyon paketi parlamentoya getirilmiş ancak muhalefet tarafından reddedilmiştir. Bu durum karşısında ülkenin sosyalist başbakanı istifa etmek durumunda kalmıştır. Yeni seçimler yapılmadan Mayıs 2011 tarihinde AB ve IMF ile yapılan müzakereler sonucunda 78 milyar avroluk bir kurtarma paketi üç partinin onayıyla kabul edilmiştir. Ancak Haziran 2011 tarihinde iktidara gelen merkez sağ iktidarı 2013 yılının ortalarına kadar bütçe konusunda beklenen hedeflere ulaşamamıştır (Tayfur, 2013:211). Kurtarma paketi karşılığında ülkede bir dizi mali konsolidasyon önlemi hayata geçirilmiş, kamu çalışanlarının haftalık çalışma süresi 42 saate çıkarılarak (AB'nin en uzun çalışma sürelerinden biri), kamu sektörü maaşları %10 oranında indirilmiştir. Bununla birlikte, memur ve emeklilerin tatil ve yılsonu ikramiyeleri askıya alınmış ve emeklilere uygulanan vergi indirimleri düşürülmüştür. Vergi oranı %1'den %1,5'e çıkarılmış, yıllık 153.300 euro geliri olanlara yeni bir vergi dilimi getirilerek en yüksek vergi oranı %42'den %45'e yükseltilmiştir. Ocak 2011 tarihinde standart KDV oranı %20'den %23'e yükseltilmiş, bazı kalemlerde daha önce indirim yapılan KDV oranları %13 çıkarılmıştır. Sağlık, refah ve eğitim harcamaları gibi sosyal harcamalarda kesintiye gidilerek aile yardımlarına erişim koşulları zorlaştırılmıştır (Callan vd., 2011:34-35).

İspanya hükümeti, küresel krizin etkilerini hafifletmek için 2008-2009 döneminde mali teşvik/ canlandırma paketi yürürlüğe koymuştur. 2008-2009 mali teşvik paketi kapsamındaki uygulamalar işi olmayanlara yeni yardımlar, işsizlik yardımları, yeni kişisel vergi kredisi, işsizler için kısmi mortgage moratoryumu, ücretsiz iki yıl boyunca mortgage süresini uzatma hakkı ve çeşitli önlemleri içermektedir (Callan vd., 2011:8-9). Mali konsolidasyon önlemleri ise kamu harcamalarının kısılmasını, kamu sektöründeki maaşların dondurulmasını, emeklilik yaşının 67'ye çıkarılmasını, tütün ürünleri üzerindeki vergi oranının %28 yükseltilmesini ve zenginler için daha yüksek vergi oranlarını kapsamaktadır. 2011 yılında Mariano Rajoy'un muhafazakâr hükümeti Berlin ve Brüksel'in baskısıyla yen bir mali konsolidasyon paketini kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu önlemler vergilerin artırılmasını, sağlık, eğitim ve soyal hizmetlerdeki harcama kesintilerini içermektedir. Bununla birlikte, İspanya'da özelleştirme süreci kamu borçlarının geri ödeme baskısı altında gündeme gelmiştir. Devlet piyango idaresi, Barselona ve Madrid havaalanı, gemi kanalları ve demiryolu sistemi olası özelleştirme hedefleri arasında yer almaktadır (Karger, 2014:40).

Avrupa'nın en borçlu ülkelerinden biri olan İtalya 2010 yılından kamu mali dengelerini düzeltmek amacıyla mali konsolidasyon paketini uygulamaya geçirmiştir. Berlusconi hükümeti görevden ayrılmadan önce 91 milyar dolarlık bir mali konsolidasyon paketi benimsemiştir. Bu paket sağlık hizmeti ücretlerinin arttırılmasını, bölgesel teşviklerin kesilmesini, aile vergi yardımlarının azaltılmasını ve yüksek maaş alan emeklilerden kesinti yapılmasını kapsamaktadır. 40 milyar dolar kapsamındaki ikinci mali konsolidasyon önlemleri 2011 de Başbakan Mario Monti tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Bu çerçevede satış vergilerinin artışı, ikinci ev, yat, özel jet, lüks arabaları içeren mülkiyet ve varlıklar üzerindeki servet vergisinin artışı ve vergi kaçakçılığı ile mücadele benimsenmiştir. Bununla birlikte, önlemler kamu sektöründeki personel maaşlarının azaltılmasını ve yeni işe almaya yönelik sınırlandırmaları da içermektedir. 2011 yılında sosyal güvenlik alanındaki reformlarla emeklilik yaşı kadınlar için 62, erkekler için 66 olarak düzenlenmiştir. Mali konsolidasyon paketinin gelirler alanın-

daki gelişme ise KDV oranının % 23'e çıkarılmasıdır (Karger, 2014:38). Mali konsolidasyon çabaları 2012 yılında devam etmiş; bu kapsamda İtalyan hükümeti geniş bir özelleştirme programı uygulayacağını ilan ederek somut planlar Kasım 2012'de kamuoyuna duyurulmuştur. Plana göre petrol ve gaz şirketi Oni, enerji şirketi Enel ve savunma şirketi Finmeccanica'nı yanı sıra diğer devlet varlıkları ve araziler de özelleştirme kapsamına alınmıştır (Busch vd., 2013:24). İtalya'da uygulanan mali konsolidasyon politikalarının harcama kesintilerine dayandığı, bireyleri ve hanehalklarını koruma şemsiyesi altına alan güvenlik ağlarının azaldığı ve sosyal transferlerin kötüleştiği gözlenmektedir. Daha da önemlisi, bu politikalar birçok Güney Avrupa ülkesinde olduğu gibi emeğe yönelik korumaların azaltılmasına yol açmıştır (Petsimesidou ve Guillen, 2015:17).

Mali konsolidasyon politikalarının en sert biçimde uygulandığı yerler İrlanda ve Güney Avrupa ülkeleridir. Ancak bunun dışındaki ülkelerde de farklı boyutlarda ve içerikte bir takım mali konsolidasyon politikaları hayata geçirilmiştir.

Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde merkez sağ hükümetler veya merkez sağ ağırlıklı koalisyon hükümetleri kamu maliyesi problemlerini ortadan kaldırmak için mali konsolidasyon paketleri ilan etmiştir. Örneğin İngiltere'de 2010 yılında kamu açıklarının GSYH'ya oranının %10'lara ulaşmasının anlaşılmasıyla mali konsolidasyon paketi devreye sokulmuştur¹⁶. Bu çerçevede 2011 yılında 150.000 paundu aşan gelirler için %50 vergi bandı uygulaması getirilmiştir. Aynı yıl vergi indirimleri %39'dan %41'e çıkarılmıştır. Çalışanlara yönelik vergi indirimi ilk eşik seviyede dondurularak, ikinci eşik seviye nominal olarak azaltılmıştır. 2011 yılında çocuk sahibi olanlara yönelik vergi indirim miktarı dondurularak çocuk bakımı %80'den %70'e düşürülmüştür. Standart KDV oranı ise %15'ten %20'ye çıkarılmıştır.

Almanya'da 2011-2014 dönemi arasında 80 milyar euro tutarında kapsamlı paketler planlanmıştır. Ülkenin bütçe açıkları AB'nin geri kalanı ile karşılaştırıldığında dramatik bir biçimde artmamıştır. Almanya önemli miktarda cari işlemler bilançosu fazlasına sahiptir. Cari işlemler fazlasının varlığı mali konsolidasyon paketlerinin daha az şiddetli olmasına neden olmaktadır. AB genelinde ekonomik canlanmanın sağlanamaması ve kırılmanın devam etmesi durumunda talep ve ücret artışına ihtiyaç duyan bu tür ülkeler de 2012 kadar mali konsolidasyon önlemlerini ertelemişlerdir. Harcama kesintisi programlarla birlikte hızlanmış, Almanya'da GSYH'nin %1'ine ulaşarak zirve noktasına çıkmıştır (Theodoropoulou and Watt, 2011:14-15).

Mali konsolidasyon paketleri bağlamında İskandinav ülkelerinin deneyimi diğer ülkelerden farklılıklar göstermektedir. Birçok ülkeden farklı olarak İsveç, 2008 krizini çok daha az sıkıntı çekerek atlattı. Ülke 2008 krizine çok sağlam bir bankacılık sistemi ve güçlü bir kamu maliyesi ile girmiş ve bu nedenle krizden çok az etkilenmiştir. Bununla birlikte İsveç ekonomisi krizden çok hızlı çıkmış ve yüksek büyüme oranlarını koruyabilmiştir. İsveç Avrupa'da krizi en az hasarla atlattı ve hızlı büyüme trendi yakalayan ülkelerin başında gelmektedir. İsveç'te konut fiyatları çöküşü yaşanmadığı gibi, İsveç bankaları-Baltık ülkelerindeki bazı operasyonları dışında ciddi bir finansal darboğaza da düşmemiştir. 2009 yılında yaşanan ekonomik daralma dışında İsveç ekonomisi hızlı bir şekilde büyümeye devam etmiştir. Bütün bu süreçte İsveç'in kamu borç stoku önemli ölçüde azalmıştır (Bayram, 2013:157-8).

¹⁶ 2011 yılından önce 2009 yılında tüm işçi ve işverenlerin sosyal sigorta katkıları %1 oranında artırılmıştır.

Norveç'te 2009 yılında yaşanan küçük bir daralma dışında finansal krizden kaçınmış gibi görünmektedir. Norveç hükümetine göre böyle bir durumun ortaya çıkmasında ülkenin disiplinli bir kamu finansmanı ile yönetilmesi etkili olmuştur. Norveç hükümetinin kriz koşullarında uyguladığı iktisat politikaları da dikkat çekicidir. Maliye politikası uyarıcıları 2009-2010 dönemindeki genişlemeden hemen sonra 2011 yılında az da olsa yavaşlatılmıştır. Ekonomide önemli bir yer tutan kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin sağlanması yoluyla Norveçliler için vazgeçilmez olan yeniden dağıtım ve açık toplum idealinin emrine sokulmaya devam ettirilmiştir. Norveç vergi sistemi, çevresel dışsallıklara artan ilginin –ve kayıtlı ekonominin iyi işlediğinin bir göstergesi olarak- “makbuz koleksiyonu”nda ve gelir bölüşümünde en yüksek başarıyı yakalamış durumdadır (Kalaycı, 2013:26).

Mali konsolidasyon politikalarıyla ilgili birkaç noktanın altı çizilebilir. İlki, butür programlar bazı ülkelerde tek yılda uygulanırken diğer bazı ülkelerde birkaç yıllık dönemlere yayılmıştır. Bazı ülkelerde ise mali konsolidasyon politikaları hiç gündeme gelmemiştir. İkincisi mali konsolidasyon politikalarının farklı kompozisyonlara sahip olmasıdır. Genel eğilim olarak vergi-gelirler harcama kesintilerine göre daha az yer tutmaktadır. Özellikle krizin etkilerinin şiddetli yaşandığı ülkelerde harcama kesintileri çok daha yüksek boyutlara ulaşmaktadır. Üçüncüsü, bu politikalar bir taraftan makroekonomik yavaşlama riskini azaltma amacını taşıırken, diğer taraftan siyasal olarak uygulanabilme sorununu da gündeme getirmektedir. Örneğin Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İtalya'da genel seçimler sonucu siyasal iktidarlar değişmiştir. Siyasal yapı ile ilgili diğer bir nokta özellikle Güney Avrupa ülkelerinde uygulanan mali konsolidasyon politikalarına sosyal demokrat hükümetlerden ciddi ve açık bir eleştiri gelmemesidir. Almanya ve Fransa'daki sosyal demokrat partiler buna en iyi örnektir. Mali konsolidasyon politikalarının iktidar değişimlerinde etkili olduğu vurgulanabilir. Son nokta, bu politikaların vergi ve refah devletinin uzun dönem yeniden yapılandırılmasıyla da ilişkili olmasıdır. Bu anlamda mali konsolidasyon politikaları büyüme, finansal piyasaları ve refah-sosyal harcamalarını etkileyen bir süreç olarak değerlendirilebilir.

KÜRESEL KRİZ VE MALİ DİSİPLİN KISKACINDA KAMU SOSYAL HARCAMALARI

Sosyal harcamalar refah devletlerinin niteliğinin belirlenmesinde tek başına yeterli olmasa da en önemli göstergelerden biridir. Ülkelerin sosyal harcama şemsiyesi altında yaptıkları yaşlılık, işsizlik, sağlık vb. harcamaların niteliği ve büyüklüğü ülke farklılıklarını belirlemede önemli bir kıstas olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde, ülkelerin sosyal harcamalarının kamu harcamalarına ve milli gelire oranının büyük olması o ülkenin gelişmişlik düzeyini ve vatandaşların refahı ile sosyal refah devleti anlayışına verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir.

İyi işleyen bir sosyal koruma sisteminin, özellikle kriz konjonktüründe büyük önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Toplam talebi ve istihdamı destekleyici yönü olan bu sistem, durgunlukta en çok baskı altında olan sistemdir. Hükümetlerin çoğunun kamu borç döngüsünü durdurmaya çalışırken mali desteğe başvurması bunun bir kanıtı olarak görülebilir (Kalaycı, 2013: 40).

Çalışmanın bu bölümünde küresel finansal kriz sürecinde ve sonrasında uygulanan politikaların, refah devleti uygulamaları farklı olan çalışma kapsamındaki ülkelerde sosyal harcama düzeylerini

nasıl etkilediği açıklanacaktır. Bu amaçla öncelikle sosyal harcamaların neler olduğu ve nasıl sınıflandırıldığı açıklanacak, daha sonra ülke örnekleri sayısal verilerle incelenecektir.

Kamusal Sosyal Harcamalarının Sınıflandırılması

Sosyal harcamalarının sınıflandırılması uluslararası düzeyde iki yöntemle yapılmaktadır. OECD tarafından yapılan sınıflandırmada harcamalar, Sosyal Harcama Veri Tabanı (SOCX) ile tasnif edilmekte ve izlenmektedir. AB'nin kullandığı sınıflandırmada ise harcamalar Avrupa Bütünleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri (ESSPROS)¹⁷ yöntemi ile sınıflandırılmaktadır¹⁸. Bu çalışma kapsamında incelenen ülkelerin AB üyesi ülkeler olduğu dikkate alınarak, daha uygun olduğu düşünülen ESSPROS yöntemi kullanılmıştır. ESSPROS yöntemine göre sosyal harcamaları fonksiyonel ayrımı ve yardımlarla sağlanan faydaların biçimi Tablo-8 ve Tablo-9 da açıklanmaktadır.

Tablo-8: Sosyal Harcamaların Sınıflandırılması (ESSPROS)

Harcama Fonksiyonu / Yardım Biçimi	Parasal Yardımlar	Aynı Yardımlar
Hastalık/ Tedavi Fonksiyonu	–Ücretli hastalık izni	–Yatarak ve ayakta tedavi –Doğrudan yardım –Geri ödeme –Tıbbi malzeme yardımı
Engellilik Fonksiyonu	–Sakatlık aylığı –Erken emeklilik ve malullük ödemesi –Bakım ödeneği –Engellilerin ekonomik uyumu yardımı	–Konut yardımı –Günlük aktiviteler yardımı –Rehabilitasyon
Yaşlılık Fonksiyonu	–Yaşlılık aylığı –Erken emeklilik aylığı –Kısmi emeklilik aylığı –Bakım ödeneği	–Konut yardımı –Günlük aktiviteler yardımı
Dul ve Yetim Fonksiyonu	–Dul ve yetim aylığı –Ölüm yardımı	–Cenaze giderleri

¹⁷ The European System of Integrated Social Protection Statistics, (ESSPROS), AB üyesi ülkelerin sosyal koruma harcaması politikalarının belirlenmesi ve izlenmesinin sağlanmasında gerek duyulacak istatistik verileri uyumlaştırmak için 1970'li yılların sonunda geliştirilmiştir. 2005 yılından itibaren ise Avrupa Parlamentosu tarafından resmi ve yasal istatistik verisi olarak kabul edilmiştir. İlk istatistik veriler 2008 yılında yayımlanmıştır (EU, 2012). Sistemde sosyal harcamalar “Sosyal Koruma Harcamaları” olarak yer almıştır. Bu çalışmada “Sosyal Harcamalar” kavramı kullanılacaktır.

¹⁸ İki yöntem arasındaki temel fark, SOCX’de eğitim harcamaları da sosyal harcamalara dâhil edilmektedir. SOCX yöntemine göre sosyal harcamalar, sosyal amaçlı nakit yardımı, mal ve hizmet yardımı ve sosyal amaçlı vergi indirimini içerir. Yardımlar dar gelirli aileler, hasta, yaşlı ve engelliler, işsizler ve gençlere yöneliktir. Yardımların sosyal yardım olarak kabul edilmesi için kaynakların hane halkı arasında yeniden dağılımını gerçekleştirmesi ve katılımın zorunlu olması gerekmektedir. Merkezi devlet ve sosyal güvenlik kurumları tarafından kontrol edilen yardımlar kamusal sosyal yardımları oluşturmaktadır. Devlet veya devlete ait kurumlar tarafından kontrol edilmeyen yardımlar ise özel yardımlar olarak kabul edilmektedir. Net sosyal yardım harcamaları kamu ve özel sosyal harcamalar ile sosyal amaçlı dolaylı ve dolaysız vergi indirimlerini kapsamaktadır. İstatistik veriler GSYH’nin oranı veya kişi başı dolar cinsinden ölçülmektedir (OECD, 2016).

Aile ve Çocuk Fonksiyonu	–Doğumda çocuk bakım yardımı –Doğum yardımı –Doğumda ebeveyn izin parası –Aile veya çocuk yardımı	–Çocuk gündüz bakımı –Konut yardımı –Evde yardım
İşsizlik Fonksiyonu	–İşsizlik yardımı –Kısmi (geçici) işsizlik yardımı –Emek piyasasından kaynaklı erken emeklilik yardımı –Mesleki eğitim yardımı –İşsizlik fonu ödemeleri	–Mesleki eğitim –İş arama ve yeniden işe yerleştirme
Konut Fonksiyonu		–Kira yardımı –Sosyal konut –Ev sahibine kira ödemesi
Sosyal Dışlanma Fonksiyonu (sınıflandırılmamış)	–Gelir desteği	–Konut yardımı –Alkol ve uyuşturucu bağımlısı rehabilitasyonu

Kaynak: EU, (2012)'den tarafımızca düzenlenmiştir.

Sosyal harcamaların uluslararası düzeyde kabul edilmiş tek bir tanımı yoktur. ESSPROS yöntemine göre sosyal harcama, çeşitli risk ve ihtiyaçların yükünü azaltmak üzere hanehalkı ve bireylere devlet ya da özel organlar tarafından yapılan, aynı ya da nakdi transferlerdir. Böylece sosyal harcamalardan yararlananların gelirinde doğrudan ya da dolaylı yoldan bir artış sağlanmış olmaktadır. Dolayısıyla ESSPROS yöntemi gelirin yeniden dağıtımını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal harcama ile sağlanan faydaların kapsadığı alanlar; hastalık, tedavi, engellilik, yaşlılık, aile, çocuk, işsizlik, konut ve sosyal dışlanma olarak ortaya çıkmaktadır (EU, 2012:10). Faydalanma hakkı olan hanehalkı ve kişilere sağlanan faydalar başlıca üç biçimde verilmektedir. Bunlar, nakit ödemeler, hanehalkı ve bireyler tarafından yapılan harcamaların geri ödenmesi ve mal ve hizmet sağlanarak yapılan aynı yardımlardan oluşmaktadır.

Tablo-9: Sosyal Harcamaların Fonksiyonlarına Göre Kısa Açıklaması

Fonksiyon:	Kısa Açıklama:
Hastalık/ Tedavi Fonksiyonu	Engelli olma dışındaki fiziksel veya ruhsal hastalıkların tedavi edilmesi, sağlığın yeniden kazanılması ve iyileştirilmesi için nakit gelir desteği yapılması, ayakta ve yatarak tedavilerde tedavi masraflarının karşılanması ve kişiler tarafından yapılmış tedavi harcamalarının geri ödenmesini içerir.
Engellilik Fonksiyonu	Fiziksel ve ruhsal hastalıklar dışında engelli bireylerin ekonomik ve sosyal olarak yeniden kazanılması için yapılan yardımlardır. Yardımlar nakit gelir desteği, evde ve dışarda günlük aktivitelerin yerine getirilebilmesi için yardım edilmesi, rehabilitasyon ve konut yardımından oluşur.
Yaşlılık Fonksiyonu	Yaşlılara yapılan gelir desteği, yaşlılık aylığı, konut yardımı, kısmi emeklilik ödeneği, erken emeklilik aylığı, bakım ödeneği ve günlük aktivitelerini yerine getirebilmek için yapılan yardımlardan oluşur. Hastalık tedavi giderlerinin dışındadır.
Dul ve Yetim Fonksiyonu	Aile bireylerinin ölümü sonrasında dul ve yetimlere yapılan nakit yardım, dul ve yetim aylığı, ölüm yardımı ve cenaze giderlerinden oluşur.
Aile ve Çocuk Fonksiyonu	Sağlık yardımı dışında annelere hamilelik döneminde, doğum sırasında ve doğum sonrasında yapılan nakit ödemeler, çocuk bakım yardımı, doğum yardımı, doğum öncesi ve sonrası çalışan anne baba için izin parası, aile ve çocuk yardımları, çocuk gündüz bakım yardımı (kreş yardımı) ve ev içi yardımlarını kapsar.

İşsizlik Fonksiyonu	Çalışanların işten ayrıldıkları dönemde ödenen işsizlik aylığı, iş arama ve yeniden işe yerleştirme yardımları ve mesleki eğitimi kapsar.
Konut Fonksiyonu	Barınma giderlerine yardımı içerir. Geçici olarak veya uzun süreli kira yardımı, sosyal konutlara yerleştirme, mortgages taksitleri veya faizlerinin ödenmesini kapsar.
Sosyal Dışlanma Fonksiyonu (sınıflandırılmamış)	Düşük gelirliler, sağlık eğitim ve iş bulma konusunda kronik sorunları olanlara yapılan yardımları içerir. Bu fonksiyonu diğer benzer yardımlardan ayıran özelliği, yardım alanların genellikle toplumsal dışlanmış, göçmen, mülteci, alkol ve madde bağımlılığı olan kişiler ile suçlu ve suç işlemeye eğilimli kişiler olmasındandır.

Kaynak: EU, 2012'den tarafımızca düzenlenmiştir.

Kamusal Sosyal Harcamaların Gelişimi: Ülke Örnekleri

Seçilmiş ülke örneklerinde sosyal harcamaların gelişimi incelenirken önce genel bir değerlendirme yapılacaktır. Bunun için sosyal harcamaların GSYH'ya oranı ve kamu harcamaları içindeki payına bakılacaktır. İkinci olarak 2005 yılı sabit fiyatlarıyla kişi başına sosyal harcama verilerinden yararlanılarak, kişi başına harcamalar ve seçilmiş sosyal harcamaların gelişimi ele alınacaktır. İncelenen sosyal harcama türleri belirlenirken küresel krizin en çok etkilediği ve yardıma daha çok ihtiyaç duyulan alanlar seçilmiştir. Kişi başı işsizlik yardımları, kişi başına aile/çocuk yardımı, kişi başına hastalık/tedavi harcamaları ve kişi başına barınma harcamaları seçilen sosyal harcama türleridir.

1.1.1. Toplam Sosyal Harcamalar

Tablo 10 kamu sosyal harcamalarının GSYH'ya oranlarını göstermektedir. 2000'li yıllardan itibaren Güney Avrupa ülkelerinde sosyal harcamalar artmaya başlamıştır. Bu artışın gerisinde bölge ülkelerinin düşük olan sosyal harcama düzeylerini AB düzeyine çıkarma çabasının olduğu söylenebilir.

Bir bütün olarak bakıldığında ise 2007-2009 krizin başlangıç döneminde tüm ülkelerde sosyal harcamaların GSYH'ya oranının arttığı görülmektedir. 2007-2009 döneminde sosyal harcama oranlarındaki artışın iki nedenden kaynaklandığı söylenebilir. Birincisi küresel krizle birlikte ekonomilerin yavaşlaması veya küçülmesi nedeniyle sosyal harcamaların sabit kalması durumunda bile oran olarak artmış olmasıdır. İkincisi, küresel kriz karşısında ülkelerin kriz karşısında uygulamaya koydukları mali teşvik/canlandırma paketlerinden dolayı reel kamu harcamaları ve sosyal harcamaların artmış olmasıdır¹⁹.

AB'nin bir borç krizine girmesiyle birlikte, 2010 ve 2011 yıllarında sosyal harcamaların GSYH'ya oranları azalış eğilimine girmiştir. Bu azalışta birçok ülkede uygulanan mali konsolidasyon paketlerinin etkili olduğu söylenebilir. İskandinav ülkelerinde azalma görece olarak daha yavaş olmuş ve sosyal harcama oranı sabit kalmıştır. İngiltere ve İrlanda gibi liberal ülkelerde kriz öncesinde keskin bir biçimde artan oran benzer şekilde hızla tersine dönmüştür. K. Avrupası/Bismarkçı ülkelerde (Almanya hariç) azalma çok daha ılımlı bir şekilde gerçekleşmiş ve daha sonra artış eğilimi devam etmiştir. Almanya'da 2009-2011 döneminde azalan sosyal harcama oranı daha sonra sabit bir seyir

¹⁹ 2008-2010 yılları arasında gelişmiş ülkelerin 1129 milyar dolarlık toplam canlandırma paketinin %38,3'ü vergi kesintileri, %61,7'si harcama artışları ile ilgili iken, gelişmekte olan ülkelerin toplam 937 milyar dolarlık canlandırma paketinin %4,7'si vergi kesintisi, %95,3'ü harcama artışlarını içermektedir (UNCTAD, 2011).

izlemiş ve 2000'ler düzeyinin gerisine düşmüştür. Güney Avrupa ülkelerinde 2008-2009 döneminde sosyal harcamaların GSYH'ya oranı artarken, 2010-2012 döneminde Yunanistan hariç, diğer ülkelerde ılımlı artış seyri devam etmiştir. Ancak 2012 yılında Yunanistan'da, 2013 yılında ise Portekiz ve İspanya'da azalmaya başlamıştır.

Tablo 10: Seçilmiş AB Ülkelerinde Kamu Sosyal Harcamaları 2004-2014 (GSYH %)

Ülkeler/Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belçika	25,62	25,63	25,50	25,43	26,67	29,05	28,84	29,42	30,30	30,87	30,69
Almanya	26,75	26,99	25,79	24,81	25,01	27,60	26,82	25,55	25,45	25,58	25,80
Fransa	29,64	29,59	28,99	28,83	29,11	31,47	31,68	31,38	31,47	31,95	31,88
Hollanda	21,25	21,75	21,50	21,27	20,94	23,13	23,67	23,48	24,13	24,55	24,74
Danimarka	27,69	27,27	26,61	26,01	26,22	29,74	29,85	30,06	30,16	30,18	30,14
Finlandiya	24,93	24,99	24,71	23,68	24,32	28,28	28,65	28,31	29,41	30,55	31,04
İsveç	29,21	28,74	28,13	27,03	27,19	29,42	27,85	27,21	27,73	28,23	28,11
Norveç	22,67	21,07	19,80	19,98	19,54	22,79	22,36	21,82	21,68	22,03	22,03
İrlanda	15,76	15,75	15,89	16,59	19,54	23,41	23,28	22,34	22,02	21,87	20,99
İngiltere	20,17	20,18	19,98	20,14	21,64	23,91	22,82	22,71	23,03	22,52	21,74
Yunanistan	19,99	21,08	21,30	21,47	22,22	24,38	24,24	25,70	26,12	24,29	24,00
İspanya	20,62	20,89	20,90	21,35	22,77	26,13	26,69	26,80	27,12	27,33	26,77
İtalya	24,66	24,85	24,95	24,77	25,78	27,78	27,77	27,54	28,08	28,67	28,64
Portekiz	21,97	22,84	22,60	22,39	22,80	25,27	25,21	24,80	24,79	25,81	25,21

Kaynak: OECD, Social Expenditure: Aggregated data, (<https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm#indicator-chart>) (Erişim, 10.01.2016).

Sosyal harcamaların gelişimi açısından önemli bir gösterge de kamu harcamaları içindeki payıdır. Bu durum Tablo 11'de sergilenmektedir. 2000'lerin başlarından itibaren ülkelerin kamu harcamaları içindeki sosyal harcama payının %45-66 gibi oldukça yüksek düzeylerde seyrettiği söylenebilir. K. Avrupası/Bismarkçı ülkeler açısından krizle birlikte Fransa ve Hollanda'da küçük bir azalma gerçekleşirken, 2009-2010 yıllarından itibaren Belçika hariç diğer ülkelerde bir artış gerçekleşmiştir. İskandinav ülkeleri içinde İsveç ve Norveç'te 2004-2007/8 yılları arasında kamu harcamaları içinde sosyal harcamalarının payı azalmış, sonrasında İsveç'te istikrarlı, Norveç'te ise dalgalı bir biçimde artmıştır. Finlandiya'da dalgalı bir seyir izlemesine rağmen sürekli artış trendini korumuştur. Danimarka'da ise kriz öncesi sosyal harcamaların payındaki artış, kriz sonrasında yerini azalışa bırakmış, ancak 2012'den itibaren tekrar artmaya başlamıştır. Bütün ülkeler arasında en dikkat çekici örnek İrlanda'dır. 2000'lerin başında sosyal harcamaların kamu harcamalarının içindeki payı %40'lardan %50 düzeyine yükselen ülkede, küresel krizle birlikte küçük bir azalış gerçekleşmiştir. Ancak 2009 yılındaki artıştan sonra 2010 yılında keskin bir biçimde azalarak %37'lere kadar inmiştir. Devamında tekrar artış trendine girmiştir. Sosyal harcamaların kamu harcamaları içindeki payı Güney Avrupa ülkelerinde farklı seyretmiştir. İtalya'da, diğer ülkelere farklı olarak istikrarlı bir biçimde art-

mış, 2010-2011 döneminde sabit kalmış, devamında artış eğilimine girmiştir. Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da 2004-2006 yıllarında arasında sosyal harcama oranı artmıştır. Ancak kriz öncesinde azalan oran devam etmiş ve Portekiz'de 2010, İspanya ve Yunanistan'da ise 2008 yılı düzeyine kadar düşmüştür. Portekiz ve Yunanistan'da sosyal harcamaların kamu harcamaları içindeki payı 2009-2010 yıllarından itibaren artarken, İspanya'da 2012 yılında azalmıştır.

Tablo 11:Seçilmiş AB Ülkelerinde Toplam Sosyal Harcamaların Kamu Harcamalarına Oranı 2003-2013

Ülkeler/Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belçika	53,25	55,07	52,15	54,94	54,41	55,20	55,40	55,16	54,56	53,62	54,25
Almanya	62,23	62,68	62,59	62,19	62,60	62,12	64,08	62,96	63,90	64,50	65,15
Fransa	57,04	57,82	57,80	57,75	57,45	57,19	57,46	57,95	58,14	58,63	59,09
Hollanda	59,47	60,89	61,96	62,43	62,16	60,81	60,83	62,03	64,00	65,63	67,40
Danimarka	56,13	56,43	57,50	56,92	58,63	57,29	57,80	57,46	56,80	55,20	58,82
Finlandiya	51,73	51,94	51,88	52,48	52,24	51,95	52,88	53,33	53,00	53,53	54,16
İsveç	55,92	56,37	55,96	55,72	55,20	55,04	56,67	55,81	55,88	56,71	57,33
Norveç	55,83	56,15	55,35	53,88	53,23	53,98	55,10	55,73	56,43	57,01	56,70
İrlanda	49,67	49,77	50,02	49,45	48,28	47,91	50,59	37,26	51,00	54,91	55,57
İngiltere	59,87	58,64	57,92	57,27	59,27	56,77	58,68	59,00	61,14	61,69	62,58
Yunanistan	48,55	47,44	52,85	52,53	50,45	49,77	50,45	54,52	56,10	57,26	
İspanya	51,66	51,33	52,48	52,37	52,05	52,08	53,41	54,05	55,58	53,24	56,85
İtalya	52,48	53,36	53,66	53,73	54,88	55,80	56,33	57,83	58,09	57,64	58,36
Portekiz	50,31	50,72	51,04	52,41	51,81	51,64	51,35	49,74	51,51	54,36	55,29

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır. (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim 28.01.2016)).

Sosyal harcamaların gelişimini daha iyi yansıtabilecek bir göstergede sabit fiyatlarla kişi başı sosyal harcama miktarıdır. Tablo 12 bu amaçla oluşturulmuştur.

Tablo 12: Kişi Başına Toplam Sosyal Harcamalar 2003-2013 (Euro, 2005 sabit fiyatlarıyla)

Ülkeler/Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belçika	7736	7930	7974	7989	8040	8385	8921	8897	8927	8909	8952
Almanya	8234	8118	8067	7996	7989	8104	8789	8839	8710	8911	8973
Fransa	8255	8460	8597	8674	8778	8791	9206	9365	9345	9491	9634
Hollanda	8564	8725	8764	9315	9500	9787	10465	10690	10651	10703	10665
Danimarka	11065	11348	11570	11556	12039	11994	12705	12907	12567	12470	12834
Finlandiya	7518	7826	8011	8202	8317	8527	9034	9196	9176	9398	9687
İsveç	9970	10100	10228	10396	10368	10370	10617	10542	10572	10840	11185
Norveç	12115	12378	12505	12819	13332	13894	14597	14847	15417	15833	16086
İrlanda	6164	6427	6823	7068	7350	7815	8936	9131	8879	8771	-
İngiltere	7512	7777	7976	8100	8531	8749	9169	9060	8974	9046	8926
Yunanistan	3771	3955	4366	4531	4692	4972	5217	4995	4715	4504	-
İspanya	4036	4126	4285	4393	4529	4702	5196	5127	5079	4852	4773
İtalya	6313	6417	6501	6643	6742	6851	7102	7126	6985	6854	6771
Portekiz	3358	3490	3598	3637	3612	3642	4024	4069	3890	3769	4000

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim: 24.01.2016).

K.Avrupası/Bismarkçı ülkeler arasında Almanya ve Belçika'da kriz öncesinde kişi başı sosyal harcama miktarının 8000 Euro düzeyinde seyrettiği gözlenmektedir. Fransa'da kriz öncesi artmaya başlayan kişi başı sosyal harcama miktarı kriz sürecinde de devam etmiş 2013 yılında neredeyse 1000 Euro artmıştır. Hollanda'da 2005 yılında 8764 Euro olan kişi başı sosyal harcama miktarı 2010 yılında % 22 oranında artarak 10.600 Euro düzeyine sışramıştır. 2010 sonrasında ise sabit bir seyir izlemiştir. İskandinav ülkeleri beklenebileceği gibi yüksek kişi başı sosyal harcama düzeylerini sürdürmeyi ve hatta sürekli arttırmayı başarabilmiştir. Norveç ve Finlandiya'da bu süreç sürekli artış biçimde olurken, İsveç ve Danimarka'da kriz sonrası 2010-2012 yılları arasında önemsiz sayılabilecek azalışlar gerçekleşmiştir. İngiltere ve İrlanda gibi liberal ülkelerde kişi başı sosyal harcama düzeyi 2003-2009 döneminde sırasıyla %22 ve %45 oranında önemli bir artış göstermiştir. 2010 yılından itibaren İngiltere'de sabit bir seyir izlerken İrlanda'da azalmaya başlamıştır. Kişi başı sosyal harcamalar açısından Güney Avrupa ülkeleri bir takım farklılıklara göstermektedir. Bunların ilki, İspanya hariç, diğer üç ülkede kişi başı sosyal harcama düzeyinin oldukça düşük olmasıdır. Öyle ki Güney Avrupa ülkelerinin kişi başına sosyal harcama düzeyi Kıta Avrupası ve İskandinav ülkelerindeki düzeylerin neredeyse üçte biri kadardır. İkincisi kriz öncesi artış eğiliminde olan kişi başına sosyal harcamaların dört ülkede 2009-2010 döneminden sonra azalmasıdır. Bu azalış başta Yunanistan olmak üzere İtalya ve İspanya'da daha şiddetli iken, Portekiz'de daha ılımlı ve dalgalı bir biçimde gerçekleşmiştir.

1.1.2. Seçilmiş Sosyal Harcama Türlerinin Gelişimi

Çalışmada ilk olarak kişi başı işsizlik yardımı harcamaları ele alınmıştır. Kriz ve mali konsolidasyon koşulları altında en dikkat çeken sosyal harcama kuşkusuz işsizlik yardımı harcamasıdır, bu veriler Tablo 13'den izlenebilir.

Tablo13: Kişi Başına İşsizlik Yardımı Harcamaları 2003-2013 (Euro, 2005 sabit fiyatlarıyla)

Ülkeler/Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belçika	955	985	990	991	965	966	1100	1105	1086	1067	1001
Almanya	624	612	567	514	446	417	528	487	386	356	355
Fransa	616	616	607	571	544	522	521	544	521	538	553
Hollanda	494	506	499	439	382	356	478	520	482	567	561
Danimarka	1057	1043	965	810	497	414	616	770	742	742	720
Finlandiya	719	742	718	678	625	588	715	736	628	636	705
İsveç	574	617	610	562	390	309	436	477	410	438	465
Norveç	378	382	329	222	168	255	404	471	413	383	375
İrlanda	501	519	517	546	583	699	1112	1378	1322	1275	
İngiltere	203	202	206	196	166	189	253	222	210	211	181
Yunanistan	209	227	218	203	206	243	300	294	335	274	
İspanya	435	433	452	450	446	498	751	678	723	668	608
İtalya	107	114	121	124	280	292	368	359	362	373	389
Portekiz	171	185	195	188	173	157	205	219	201	243	259

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim:24.01.2016).

Kıta Avrupası ülkeleri arasında Belçika hariç, diğer üç ülkede 2003-2008 döneminde bu harcamalar sürekli azalmıştır. Yardımlarındaki azalış Almanya'da %33, Hollanda %28, Fransa'da %15 oranında gerçekleşmiştir. Kriz sonrası, 2008-2009 döneminde işsizlik yardımları Almanya, Hollanda ve Belçika'da daha belirgin olmak üzere, Fransa'da ise daha ılımlı bir biçimde artmıştır. 2010 yılından itibaren ise Almanya ve Belçika'da işsizlik yardımları azalmıştır. Öyle ki bu azalış Almanya'da %33 ve Belçika'da %9 oranında olmuştur. İskandinav ülkeleri açısından yapılabilecek ilk gözlem 2003-2007/8 döneminde dört ülkede kişi başına işsizlik yardımlarının azalmasıdır. Ancak krizin etkisiyle bu etki tersine dönmüş 2008-2010 yılları arasında hızlı bir artış eğilimine girmiştir. Bu tarihten sonra Danimarka ve Norveç'te azalmaya başlarken, Finlandiya ve İsveç'te kısa bir düşüşten sonra tekrar toparlanmıştır. Küresel krizin etkilerini en derinden yaşayan İrlanda'da işsizlik yardımları 2007-2010 döneminde %97 gibi keskin bir artış sergilemiştir. İngiltere'de ise sabit bir seyir izleyerek 200 Euro düzeyinde hareket etmiştir. Güney Avrupa ülkeleri Kıta Avrupası ve İskandinav ülkelerinin neredeyse yarısı kadar işsizlik yardımına sahiptir. Krizin etkisiyle İtalya ve İspanya'da daha belirgin olmak üzere tüm ülkelerde işsizlik yardımları artmıştır. Kişi başına işsizlik yardımı 2009 yılında bir önceki yıla göre İspanya'da %51, İtalya %26, Portekiz'de %31 ve Yunanistan'da %23 oranında

artmıştır. İspanya ve Yunanistan’da 2010 sonrasında işsizlik yardımları azalırken, İtalya’da sabit kalmıştır. Güney Avrupa ülkeleri için vurgulanması gereken nokta kriz sonrasında işsizlik yardımlarının azalmasına karşın kriz öncesi düzeylere kadar inmemiş olmasıdır.

İkinci olarak kişi başına aile/çocuk yardımı harcamaları incelenmiştir. Buna ilişkin veriler Tablo 14’ten sergilenmektedir. Kıta Avrupası ülkeleri içinde Almanya ve Hollanda’nın durumu oldukça ilginçtir. Almanya’da aile/çocuk yardımları 2003-2007 sürekli azalırken, tersine Hollanda’da artmıştır. Kriz sonrasında ise Almanya’da artmaya başlarken, Hollanda’da azalmıştır. Fransa ve Belçika’da kriz öncesinde artmaya başlayan aile/çocuk yardımları, kriz sonrasında Fransa’da azalmaya başlamış, Belçika’da ise 2011 yılına kadar artmaya devam etmiş, sonrasında ise azalmıştır.

Tablo14: Kişi Başına Aile/Çocuk Yardımı Harcamaları 2003-2013 (Euro, 2005 sabit fiyatlarıyla)

Ülkeler/Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belçika	599	602	604	610	639	632	670	670	672	636	638
Almanya	892	884	839	799	796	816	879	922	923	951	961
Fransa	660	674	689	731	733	725	714	702	693	700	706
Hollanda	392	395	398	475	524	406	429	413	399	354	326
Danimarka	1.423	1.436	1.454	1.478	1.551	1.576	1.635	1.603	1.501	1.443	1.424
Finlandiya	835	870	899	917	937	959	990	994	996	1.011	1.011
İsveç	924	944	964	1.027	1.047	1.069	1.067	1.085	1.102	1.122	1.151
Norveç	1.393	1.447	1.489	1.560	1.649	1.701	1.781	1.818	1.894	1.925	1.947
İrlanda	909	931	967	1.007	1.056	1.147	1.283	1.212	1.154	1.129	-
İngiltere	512	512	486	471	851	907	968	1.006	989	972	942
Yunanistan	267	265	273	272	282	301	341	308	279	237	-
İspanya	215	224	246	258	273	291	313	303	273	259	248
İtalya	245	250	246	262	282	283	308	279	283	274	269
Portekiz	204	173	173	175	180	191	212	210	178	174	173

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim, 24.01.2016).

İskandinav ülkelerinde kişi başına aile/çocuk yardımı harcamaları Danimarka hariç, sürekli bir artış göstermiştir. Danimarka’da 2009 yılından sonra sürekli azalmıştır. İngiltere ve İrlanda’da çok keskin artışlar söz konusudur. İrlanda’da 2003-2009 döneminde %90, İngiltere’de ise 2006-2010 döneminde %112 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Ancak bu eğilim 2009-2010 yıllarında tersine dönmüş kişi başına aile/çocuk yardımları azalmaya başlamıştır. Güney Avrupa ülkeleri açısından dikkat çeken nokta 2009 yılına kadar dört ülkede aile/çocuk yardımlarının sürekli olarak artmasıdır. Ancak bu durum 2010 yılından itibaren hızla tersine dönmüş, neredeyse ülkelerin tamamında kriz öncesi düzeylere veya altına kadar gerilemiştir.

Üçüncü olarak kişi başına hastalık/televi harcamaları incelenmiştir. Buna ilişkin veriler Tablo-15 gösterilmektedir. Kıta Avrupası ülkelerinde kişi başına hastalık/televi harcamalarının benzer bir seyir izlediği söylenebilir. Bu ülkelerde kriz döneminde başlayan artış ya istikrarlı bir biçimde devam etmiş ya da sabit kalmıştır. Ancak Hollanda’da kişi başına hastalık/televi harcamalarındaki artış diğer ülkelere göre daha keskin bir biçimde olmuştur. Öyle ki bu artış 2005-2012 döneminde %45 oranında gerçekleşmiştir. İskandinav ülkeleri içine Finlandiya ve İsveç’te görece istikrarlı bir seyir izlerken, Danimarka’da 2009 sonrasında azalmıştır. Norveç’te 2005-2009 döneminde %18 oranında artış göstermiş, 2010 yılındaki azalıştan sonra artış eğilimini sürdürmüştür. Güney Avrupa ülkelerinde kişi başına hastalık/televi harcamalarının gelişimi oldukça dramatiktir. Portekiz istisna olmak üzere, 2000’lerden itibaren başlayan artış 2009 yılında en yüksek düzeyine ulaşmış iken bu eğilim 2010-2013 döneminde tersine dönmüş, İtalya’da %11, İspanya’da %18, Portekiz’de %18 ve Yunanistan’da %38 oranında azalmıştır.

Tablo15: Kişi Hastalık/Tedavi Harcamaları 2003-2013 (Euro, 2005 sabit fiyatlarıyla)

Ülkeler/Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belçika	2.022	2.140	2.144	2.090	2.161	2.257	2.407	2.418	2.446	2.457	2.461
Almanya	2.314	2.213	2.205	2.214	2.296	2.390	2.712	2.744	2.772	2.879	2.949
Fransa	2.304	2.382	2.413	2.413	2.436	2.430	2.533	2.566	2.559	2.565	2.604
Hollanda	2.498	2.482	2.508	2.853	2.899	3.228	3.450	3.547	3.585	3.636	3.482
Danimarka	2.203	2.268	2.331	2.426	2.502	2.581	2.689	2.652	2.574	2.539	2.489
Finlandiya	1.825	1.929	2.007	2.079	2.123	2.213	2.244	2.256	2.280	2.312	2.322
İsveç	2.726	2.655	2.622	2.681	2.675	2.661	2.642	2.592	2.664	2.715	2.796
Norveç	4.089	4.017	3.930	4.092	4.250	4.425	4.659	4.575	4.640	4.703	4.762
İrlanda	2.214	2.345	2.561	2.580	2.717	2.815	3.061	2.946	2.782	2.714	-
İngiltere	2.207	2.326	2.416	2.496	2.485	2.491	2.607	2.653	2.675	2.690	2.688
Yunanistan	967	1.017	1.181	1.264	1.286	1.397	1.484	1.411	1.165	926	-
İspanya	1.229	1.270	1.312	1.357	1.385	1.448	1.502	1.450	1.381	1.252	1.192
İtalya	1.523	1.615	1.676	1.717	1.669	1.714	1.731	1.730	1.660	1.584	1.539
Portekiz	899	993	1.014	996	968	969	1.095	1.060	917	891	897

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim, 24.01.2016).

Son olarak kişi başına barınma harcamaları incelenmiştir. Bu harcamaya ait veriler Tablo-16’den izlenebilir. Kıta Avrupası ülkelerinde kriz öncesinde kişi başı barınma harcamaları çok ılımlı bir artış göstermiştir. Bu artış Almanya ve Belçika’da Hollanda ve Fransa’ya göre daha fazla olmuştur. Kriz sonrasında ise bütün ülkelerde görece istikrarlı ve sabit bir seyir izlemiştir. İskandinav ülkelerinde Danimarka ve Norveç’te çok önemli bir değişiklik göstermemiş, ancak Finlandiya’da 2008 yılında bir önceki yıla göre %73 oranında artmıştır. İsveç’te ise kriz öncesi başlayan azalma 2011 yılına kadar devam etmiş, sonrasında ise az da olsa artmıştır. İrlanda’da 2000’li yılların başından 2008’e kadar 50 Euro civarında seyretmiştir. Ancak krizle birlikte 2010 yılında bir önceki yıla göre %180 gibi

muazzam bir artış göstermiştir. 2011 yılından itibaren ise azalmaya başlamıştır. Kişi başına barınma harcamalarının İngiltere’de diğer ülkelere kıyasla oldukça yüksek düzeylerde seyrettiği söylenebilir. 2003-2006 yılları arasında artan kişi başı barınma harcamaları 2007 yılında keskin bir biçimde azalmasına karşın, krizin etkisiyle 2008-2012 dönemi boyunca istikrarlı bir biçimde artmıştır. Güney Avrupa ülkeleri içinde İspanya ve Yunanistan’ın durumu oldukça dikkat çekicidir. Kriz öncesinde İspanya ve Yunanistan’da sürekli artan kişi başına barınma harcamaları kriz sonrasında keskin bir biçimde azalmıştır. 2008-2012 döneminde barınma harcamaları Yunanistan’da %63, İspanya’da ise 2011-2013 yılları arasında %59 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo16: Kişi Başına Barınma Harcamaları 2003-2013 (Euro, 2005 sabit fiyatlarıyla)

Ülkeler/Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belçika	16	17	19	39	43	67	72	65	67	74	72
Almanya	96	103	176	192	188	180	195	196	186	183	182
Fransa	224	226	221	217	216	223	233	234	233	233	238
Hollanda	104	106	105	123	127	125	124	127	128	125	129
Danimarka	249	263	270	259	265	261	262	267	270	271	269
Finlandiya	84	84	83	82	79	137	147	155	157	164	174
İsveç	178	176	176	176	169	162	158	160	159	169	171
Norveç	83	73	70	74	77	78	80	87	93	86	83
İrlanda	47	51	53	56	60	65	74	207	202	180	-
İngiltere	408	428	439	451	367	383	436	446	454	466	461
Yunanistan	84	89	94	96	92	98	93	66	56	36	-
İspanya	31	32	36	36	40	41	41	44	46	28	19
İtalya	2	2	3	3	4	7	8	7	7	7	6
Portekiz	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/database> (Erişim, 24.01.2016).

Bir bütün olarak 2007-2011 döneminde kamu sosyal harcamaların Euro bölgesinde ve AB-27 üyelerinde arttığı söylenebilir. Buna karşın, Avrupa’da 2010 ve 2011 yıllarında sosyal harcamalar azalış eğilimine girmiştir. Sosyal harcamalar ekonomilerin kötü zamanlarında otomatik istikrarlandırıcı işlevi görmektedir. Harcama düzeyi arttığında piyasadan elde edilen gelirlerdeki azalmayı izleyerek hane halklarının harcanabilir gelirinde başlangıçtaki azalmayı kısmen telafi edebilmektedir. Sosyal koruma sisteminin istikrarlandırıcı işlevi günümüzde işsizlik yardımlarında belirgin olarak ortaya çıkmaktadır (Bontout ve Lokajikova, 2013).

Küresel krizin bir AB borç krizine dönmesiyle birlikte genelde tüm ülkelerde özelde ise Güney Avrupa ülkelerinde işsizlik oranlarının hızla artması işsizlik yardımlarının artışındaki en önemli et-kendir. Buna karşın, sağlık, aile/çocuk ve konut/barınma harcamalarındaki artış daha sınırlı düzey-lerde olmuştur.

2010-2011 dönemiyle birlikte sosyal harcamaları Güney Avrupa ve Liberal ülkelerde azalmaya başlamıştır. Sosyal harcamalardaki bu azalışlar hem yardım çeşitlerini hem de nakit yardımları etkilemiştir. 2012 yılında AB genelinde durgunluğun ikinci evresine girilmesi ve birçok ülkede hayata geçirilen mali konsolidasyon politikaları harcama azalışlarının temel belirleyicisi olmuştur.

Küresel kriz ve mali konsolidasyon politikalarının sosyal harcamalar dışındaki bir başka etkisi de gelir dağılımı yoksulluk konusunda gözlenen değişimdir. Özellikle piyasadan elde edilen gelirlerdeki keskin azalmalar gelir dağılımında önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Yapılan bir çalışmaya göre Yunanistan'da 2013 yılındaki (ortalama) gelirin altında kalan nüfusun oranının 2009 yılındaki yoksulluk çizgisinden %45 daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bu 25 puanlık dramatik bir artışı göstermektedir. Benzer şekilde bu değişim Portekiz'de %3,6, İspanya'da %4,5 ve İtalya'da %3,0 olarak gerçekleşmiştir. Gini katsayısı açısından bakıldığında Yunanistan'da inanılmaz bir artış olduğu gözlenmektedir. Gini katsayısı %13 oranında artarak 0,321'den 0,364'e çıkmıştır. İspanya'da ise bir miktar artmış (2013'te), Portekiz'de (2009-2013) düzenli olarak azalmış ve İtalya'da neredeyse aynı kalmıştır (Matsaganis ve Leventi, 2014:402).

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

2008 yılından ABD ortaya çıkan küresel finansal kriz, kısa sürede birçok ülkeyi derinden etkileyerek AB borç krizine evrilmiştir. Kriz karşısında ülkeler ilk önce kurtarma ve canlandırma paketlerini uygulamaya koyarak krizin etkilerini hafifletmek ve/veya ortadan kaldırmaya çabalamıştır. 2010 yılından itibaren AB'de krizin derinleşmesiyle birlikte, artan kamu borçları ve bütçe açıkları canlandırma paketlerinin yerini mali konsolidasyon paketlerinin almasına neden olmuştur. 2012 yılına gelindiğinde AB ekonomilerinde beklenen iyileşmenin ortaya çıkmaması, aksine durgunluğun devam etmesi "çift dipli resesyon" olgusunu gündeme getirmiştir. Günümüzde ABD'den farklı olarak AB'de beklenen bir ekonomik canlanma gerçekleşmemiştir. Aksine krizin derinleşme olasılığının devam edebileceği öngörülmektedir. 2016 başında OECD İstişare Komitesi Başkanı W. White'ın yeni bir küresel borç krizinin ortaya çıkabileceğine yönelik açıklamaları bu sürecin devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

AB açısından dikkat çeken nokta 2010 yılından itibaren birçok ülkede mali konsolidasyon politikalarının hayata geçirilmiş olmasıdır. Mali konsolidasyon paketlerinin içeriği vergi artışı ve harcama kesintilerinden oluşmaktadır. Bir yandan krizin ortaya çıkardığı sorunlar diğer yandan mali konsolidasyon politikaları hane halklarının gelirlerinin azalmasına ve sosyal koruma taleplerinin artmasına yol açmıştır. Mali konsolidasyon paketlerinin özellikle harcama kesintilerine dayanması kamu harcamalarının kısılması yoluyla sosyal harcamaları etkilemiştir. Birçok ülkede oldukça sert bir biçimde uygulamaya konan mali konsolidasyon paketleri siyasal ve toplumsal nedenlerle ya tam olarak uygulanamamış yada siyasal iktidar değişimleri sonucunda farklı bir biçimde hayata geçirilmiştir.

Küresel kriz sonrasında bir bütün olarak 2007/8-2010 döneminde AB ülkelerinde sosyal harcamalar artış göstermiştir. Buna karşın, 2010 sonrasında bu eğilim tersine dönerek ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, azalmış veya sabit kalmıştır. Kriz ve mali konsolidasyon politikalarının sosyal harcamalara etkisinin refah devleti uygulamaları kapsamında farklılık gösterdiği söylenebilir. Kriz sonrasında İskandinav Refah Devleti kapsamındaki ülkelerin hemen tamamında sosyal harcamaların

artışı sürdürülebilmiştir. Bu açıdan özellikle İsveç ve Norveç gibi yüksek sosyal harcama düzeyine sahip ülkeler krizi görece sorunsuz geçirmiş ve ciddi bir kamu finansmanı problemi yaşamamıştır. Güney Avrupa Refah Devletleri kuşkusuz kriz ve mali konsolidasyon politikalarından en fazla etkilenen ülkelerdir. Bu ülkelerde mali konsolidasyon paketleri sonrasında kişi başı sosyal harcama miktarı azalmıştır. Üstelik İspanya gibi kriz öncesinde yüksek büyüme oranı ve bütçe fazlasına sahip ülkelerin küresel krizin kurbanı olduğu, bu nedenle krizin maliyetinin mali konsolidasyon paketleriyle toplumun farklı kesimlerine yansıtıldığı söylenebilir.

Sosyal harcamaların alt kalemleri dikkate alındığında ise kriz sonrasında en hızlı artan harcamanın işsizlik yardımları olduğu görülmüştür. Özellikle İrlanda ve Güney Avrupa ülkelerinde bu artış dikkat çekicidir. Kuşkusuz bu durum, kriz sonrasında AB’de en yüksek işsizlik oranına sahip ülkeler olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat işsizlik yardımları mali konsolidasyon politikalarıyla birlikte tekrar azalmaya başlamıştır. Kıta Avrupası ülkelerinde de kriz öncesinde artan işsizlik yardımları 2010 sonrasında azalmış, sadece İskandinav ülkelerinde kriz sonrasında istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmiştir. Sosyal harcamalar açısından en dikkat çeken gelişmelerden bir tanesi de Güney Avrupa ülkelerinde aile/çocuk yardımı, barınma, hastalık ve tedavi harcamalarında gözlenen keskin azalmalardır. Öyle ki diğer ülkelerle kıyaslandığında zaten düşük olan bu harcamalar kriz öncesi düzeylerin bile gerisinde kalmıştır.

Mali konsolidasyon politikalarının hane halkları üzerindeki etkisi yalnızca makroekonomik ve finansal durum, emek piyasası ve gelir eşitsizliği açısından ele alınamaz. Buna ek olarak, kamu harcamalarının kesintiye uğraması nedeniyle toplumun özellikle alt gelir grupları açısından bazı temel kamu hizmetlerinden yararlanma ve/veya erişme koşullarının ortadan kalkmasına da neden olacağı dikkate alınmalıdır.

Çalışmanın başında ifade edildiği gibi, ekonomik kriz ile sosyal harcamalar arasındaki ilişki iki düzeyde ele alınabilir. İlk olarak kriz karşısında bireylerin ve toplumsal kesimlerin yaşadıkları sorunların ortadan kaldırılması için sosyal harcama taleplerinin artmasıdır. İkinci olarak kriz karşısında uygulanan mali politikalar sosyal harcamaları etkilemektedir. Bu bağlamda, küresel finansal kriz sonrasında birçok AB ülkesinde sosyal harcamalar artış göstermiştir. 2010 yılından itibaren ise küresel krizin bir AB borç krizine dönmesiyle birlikte uygulanan mali politikalar sosyal harcamaları etkilemiştir. Kriz sonrasında artan sosyal harcamalar ya azalmış ya da sabit kalmıştır. Sosyal harcamalar hem ülkelerin karşı karşıya kaldıkları ekonomik koşullar hem de ülkelerin farklı refah sistemlerine sahip olması nedeniyle sosyal harcamaların seyri farklılaşmıştır. Bu açıdan İskandinav refah devletleri sosyal harcama artışlarını sürdürebilirken Güney Avrupa refah devleti ülkelerinde ise sosyal harcamalar azalmıştır.

Sonuç olarak, küresel ekonomik kriz ve mali konsolidasyon politikaları sadece eşitsizlik ve büyümenin yönlendiricisi olarak değil, aynı zamanda krizin maliyetlerinin nasıl paylaşıldığı/paylaşılacağı konusundaki makro düzenlemeler bağlamında da değerlendirilmelidir. Bu açıdan küresel kriz ve sosyal harcamalar arasındaki ilişki konusunda birkaç noktanın altı çizilebilir. İlk olarak, bilindiği gibi küresel kriz finansal sistemden kaynaklanmış krizden kurtulmak için yapılan müdahalelerin maliyeti kamu maliyesine yüklenmiştir. Bu nedenle krizin suçluları ile kurbanları arasında doğrusal olmayan bir durum ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, küresel krizin ve daha sonra ortaya çıkan AB borç kri-

zinin maliyeti toplumun büyük bir bölümüne ve özellikle çalışanlara aktarılmıştır. İkinci olarak, küresel kriz ve borç krizi sonrasında finansal sektöre yönelik herhangi bir düzenleme ve vergilendirme konusu gündeme gelmemiştir. Bu çerçevede finansal sektöre yönelik bir vergilendirme önerilebilir. Üçüncüsü ise devletin krizler karşısında finansal sektörü son başvuru mercii olarak kurtarıırken çalışanlar için bu politika gündeme gelmemiştir. Finansal piyasalar için uygulanan bu yaklaşımın emek içinde uygulanması talep edilebilir. Başka bir deyişle, devletin istihdam konusunda son başvuru mercii rolünü kriz koşullarında yerine getirmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Albo, Greg ve Bryan Evans (2012), “Kurtarma Stratejilerinden Çıkış Stratejilerine Geçiş: Kamuda Kemer Sıkma Kavgası”, Leo PANICTH, Greg ALBO, ve Vivek CHIBBER (Ed.), Sosyalist Register 2011 Bu Defaki Kriz, *Yordam Kitap*, İstanbul, ss.310-335.
- Alesine, F. Alberto and Silvia Ardagna; (2010), *Large Changes in Fiscal Policy: Taxes Versus Spending*, NBER Working Paper, No.15438, <http://www.nber.org/papers/w15438> (Erişim:05.10.2013).
- Arcanjo, Manuela (2011), “Welfare State Regimes and Reforms: A Classification of Ten European Countries between 1990 and 2006”, *Social Policy & Society*, 10(2): 139-150.
- Arın, Tülay (1997), “Toplumsal Eşitsizlikler Ve Sosyal Haklara Karşı Yükselen Sosyal Politika Söylemi”, *I. Uluslararası ODTÜ İktisat Kongresinde Sunulan Tebliğ*. 18-20 Eylül. Ankara.
- Arın, Tülay (1993), “Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi” *IX. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye’de Bütçe Harcamaları*, Çukurova Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Yayını: 55-74.
- Arts, Wil, Gelissen, John (2002), “Three worlds of welfare capitalism or more?”, *Journal of European Social Policy*, 12(2):137-158.
- Baker, Dean (2010), “The Myth of Expansionary Fiscal Austerity” *Center for Economic and Policy Research*. www.cepr.net (Erişim:10.8.2013).
- Bambra, Clare (2007), “Sifting the Weat from the Chaff: A Two Dimensional Discriminant Analysis of Welfare State Regime Theory”, *Social Policy & Administration*, 44(1): 1-28.
- Barr, Nicholas (1990), *The Economics of the Welfare State*, Weinden Feld and Nicholson, London.
- Barr, Nicholas, (1992), “Economic Theory and the Welfare State: A Survey and Interpretation”, *Journal of Economic Literature*, Vol.XXX (June): 741-803.
- Bonoli, Guilliano (1997), “Classifying Welfare State: a Two dimension Approach”, *Journal of Social Policy*, 26(3):351-372.
- Bontout, Olivier ve Lokajikova, Terezie (2013) Social protection budgets in the crisis in the EU, Working Paper, European Commission Social Europe, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=113&langId=en> (Erişim: 12.11.2015)
- Bosco, A. ve Verney, S. (2012), ‘Electoral Epidemic: The Political Cost of Economic Crisis in Southern Europe, 2010 - 11’, *Southern European Politics and Society*, 17 (2): 129-154.
- Boyer, Robert (2012), “The Four Fallacies of Contemporary Austerity Policies: the Lost Keynesian Legacy” *Cambridge Journal of Economics*, 36, pp.283-312.
- Briggs, Asa (2000), “The Welfare State in Historical Perspective”, *The Welfare State A Reader*, der., Pierson C., ve Castle F.G., 18-32, Polity Press, Cambridge.
- Calcagno, Alfredo (2012), “Can Austerity work?” *Review of Keynesian Economics*, 1, pp.24-36.
- Callan, Tim; Leventi, Chrysa; Horacio Levy, Manos Matsaganis, Alari Paulus ve Holly Sutherland (2011) “The Distributional Effects Of Austerity Measures : A Comparison of Six EU Countries”, Euromod Working Paper Series, No. EM/6/11 <https://www.iser.essex.ac.uk/research/publications/working-papers/euromod/em6-11.pdf> (Erişim: 21.10.2015)
- Esping-Andersen, Gosta. (1990), *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge.

- European Union (2012), *The European System fo Integrated Social Pritection Statistics (ESSPROS)*, Publication Office of the European Union, Luxemburg.
- Ferrera, Maurizio (1996), “The ‘Southern Model’ of Welfare In Social Europe” *Journal of European Social Policy*, 6(1): 17-37.
- Flora, P. ve Heidenheimer A. J. (1984), “The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State”, *The Development of Welfare State in Europe and America*, der., Flora P., ve Heidenheimer Arnold J., 17-34, Transaction Publishers, New Jersey.
- Gough Ian (1979), *The Political Economy of the Welfare State*, The Macmillan Press, London, 1979.
- Gough, Ian (2001), “Social assistance regimes: a cluster analysis”, *Journal of European Social Policy*, Vol.11(2):165-170.
- Göker, Zeliha (2014), “Küresel Kriz Sonrası Maliye Politikalarında Değişim Ve Mali Tuzak Riski”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(40), ss.103-116.
- Göker, Z. ve Akyol, S. (2014) “Kemer Sıkma Politikalarından Mali Tuzağa:AB Çevre Ülkeleri Bağlamında Bir İnceleme” *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1):177-197.
- Gravelle, J.G. ve Hungerford, T.L. (2013), “Can Contradictionary Fiscal Policy Be Expansionary?” *Congressional Reserach Service*, 7-5700, www.crs.gov (Erişim: 5.9.2013).
- Hannsgen, Greg. ve Dimitri B. Papadimitriou, (2012), *Fiscal Traps and Macro Policy After The Eurozone Crisis*, *Levy Economics Institute*, Public Policy Brief, No.127. http://www.levyinstitute.org/pubs/ppb_127.pdf (Erişim: 02.09.2013).
- Howard Karger (2014) “The Bitter Pill: Austerity, Debt, and the Attack on Europe’s Welfare States” *Journal of Sociology &social Welfare*, Vol. XLI, No. 2:33-53.
- IMF (2010), *Will It Hurt? Macroeconomic Effects of Fiscal Consolidation*, *Economic Outlook*, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/pdf/c3.pdf>, (Erişim: 11.8.2013).
- Bayram, İsmail E. (2013) “Finans Odaklı Büyüme ve Avrupa’da Sosyal Refah Devletinin Geleceği: Kriz Sürecinde İsveç ve İrlanda Deneyimleri”, Ed. Fikret Şenses, Ziya Öniş ve Caner Bakır, *Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen içinde*, 143-168. *İstanbul: İletişim*.
- Jajadev, Arjun ve Mike Konczal; (2010), *The Boom Not The Slump: The Right Time For Austerity*, *Roosevelt Institute*, www.rooseveltinstitute.org (Erişim:14.09.2013).
- Kalaycı, İrfan (2013) “Büyük Durgunluk ve Avrupa Refah Devleti Modeli Açısından Norveç, Yunanistan ve Türkiye: Diyalektik İlişkiler” *Sayıştay Dergisi*, Sayı 90: 19-47.
- Klaus Busch, Christoph Hermann, Karl Hinrichs and Thorsten Schulten (2013) “Euro Crisis, Austerity Policy And The European Social Model”, *Friedrich Ebert Stiftung*, International Policy Analysis, <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/09656.pdf> (Erişim: 12.11.2015)
- Korpi, Walter (1989) “Power, Politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship: Social Rights During Sickness in Eighteen OECD Countries Since 1930”, *American Sociological Review*, Vol.54-June:309-328.
- Korpi, Walter (2000) The Power Resources Model, *The Welfare State A Reader*, der., Pierson C., ve Castles F. G., 77-90:Polity Press.

- Lapavitsas, C., Kaltenbrunner, A., Lindo, D., Michell, J., Paineira, J.P., Pires, E., Powell, J., Stenfors, A. ve N. Teles, (2010) "Eurozone Crisis: Beggar Thyself and Thy Neighbour" *RMF Occasional Report* <http://researchonmoneyandfinance.org/media/reports/eurocrisis/fullreport.pdf> (Erişim: 22.10.2013).
- Matsaganis, Manos ve Leventi, Chrysa (2014) "The Distributional Impact of Austerity and the Recession in Southern Europe", *South European Society and Politics*, Vol.19, No.3, 393-412.
- Minas, Christos, Jacobson, David, Antoniou, Efi ve McMullan, Caroline (2014) "Welfare Regime, welfare pillar and southern Europe" *Journal of European Social Policy*, Vol 24(2):135-149.
- Mishra, R. (1999) *Globalization and The Welfare State*, Edward Elgar, Northampton.
- Monastiriotis, Vassilis (2013), "A Very Greek Crisis", *Intereconomics*, 48(1), pp.4-9.
- Kutlay, Mustafa (2013) "Euro Krizinin Politik Ekonomisi ve AB'nin Uluslararası Sistemdeki Geleceği", Ed. Fikret şenses, Ziya Öniş ve Caner Bakır, *Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen içinde*, 169-185. *İstanbul: İletişim*.
- OECD (2016) *Social spending indicator*, doi: 10.1787/7497563b-en, (Erişim: 05.01.2016).
- Özdemir, Süleyman (2005) "Sosyal Geliři Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme" *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armaęan Özel Sayısı) Sayı, 49: 232-266.
- Perotti, Roberto; (2011), *The "Austerity Myth": Gain without Pain? NBER Working Paper*, No.17571. <http://www.nber.org/papers/w17571> (Erişim: 14.02.2013).
- Petsimesidou, Maria ve Guillen, Ana (2015) "Economic Crisis and Austerity in Southern Europe: Threat or Opportunity for a Sustainable welfare state?" *OSE Research Paper* No:18.
- Pierson, C. (1991) *Beyond the Welfare State? The New Political Economy of Welfare*, Polity Press, Oxford.
- Rosanvallon, Pierre (2004) *Refah Devletinin Krizi*, Dost Kitapevi, Ankara.
- Sawyer, M. (2012) "Fiscal Austerity: The 'cure' which makes the patient worse", *Center for Labour and Social Studies*, Policy Paper, http://classonline.org.uk/docs/2012.05.20_Malcolm_Sawyer_-_the_cure_that_makes_the_patient_worse.pdf (Erişim: 05.9.2013)
- Scarborough E. (2000) "West European Welfare State : The Old Politics Of Retrenchment", *European Journal of Political Research*, (3):225-259.
- Tayfur, M. Fatih, (2013) "Tarihsel Süreç İçinde Güney Avrupa'nın Borç Krizi: Yunanistan, İspanya ve Portekiz", Ed. Fikret şenses, Ziya Öniş ve Caner Bakır, *Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen içinde*, 187-218. *İstanbul: İletişim*.
- Theodoropoulou, Sotiria ve Watt, Andrew (2011) "Withdrawal symptoms:an assessment of thhe austerity packages in Europe" Working Paper 2011.02 ETUI, <https://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/Withdrawal-symptoms-an-assessment-of-the-austerity-packages-in-Europe>
- Titmuss, R.M. (1958) *Essays on 'The Welfare State'*. London: Allen and Unwin.
- UNCTAD (2011), Trade and Development Report, Post-Crisis Policy Challenges in the World Economy, United Nations Publications, New York, Geneva.
- Van Voorhis, R. A. (2002) "Different Types of Welfare States? A Methodological Deconstruction of Comparative Research" *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. XXXIX, No.4: 3-18.

Wilensky, Harold L. ve Charles N. Lebeaux, (1958), *Industrial Society and Social Welfare: The Impact of Industrialization on the Supply and Organization of Social Welfare Services in the United States*. New York: Free Press.

Wilensky, Harold L., (1975) *The Welfare State and Equality*, University of California Press, London.

PROF. DR. ŞERAFETTİN AKSOY -BAŞKAN- Zamanında ve güzel bir şekilde tebliğini sunduğu için tekrar tekrar teşekkürler. Şimdi ikinci konuşmacı Doç. Dr. Yakup Karabacak beyefendiye söz vereceğiz ve 20 dakika süreniz var. Lütfen süreye dikkat ederek, söz sizin efendim, buyurun.